

**NÄSSJÖ
KOMMUN**

Författningssamling

Antaget av kommunfullmäktige: 2004-01-29 § 47

Naturvårdsprogram för Nässjö kommun

Inledning

Vad är egentligen naturvård? Jo det är allt arbete med att bevara naturens variation av djur och växter, landskap, naturformer och geologiska terrängformer. Med andra ord, att skydda det vi kallar den biologiska mångfalden. Det gäller mångfalden både på land och i vattnet.

En av naturvårdens viktigaste uppgift är att samla in kunskap om naturen och på ett systematiskt sätt redovisa vilka områden i landskapet som är av särskilt värde för naturvård och friluftsliv, se del 2 Värdefulla naturområden.

I Naturvårdsprogrammet försöker vi behandla natur- och kulturlandskapet som av varandra beroende miljöer. Detta medför att såväl landskapet i sin helhet som specifika områden och objekt med höga naturvärden beskrivs. Även åtgärder för friluftslivet och naturinformation utgör en del av Naturvårdsprogrammet.

Miljöpolitiken har under 1990-talet förändrats i flera viktiga avseenden. I lagstiftningen har betydelsefulla förändringar genomförts, inte minst genom miljöbalken som trädde i kraft 1999 (se bilaga 1) och ökade krav genom successiv revidering av plan- och bygglagen. Till följd av den ändrade miljöpolitiken och lagstiftningen har naturvårdsarbetet decentraliserats.

Under senare år har allt större tyngd lagts på att bevara biologisk mångfald. Ett lokalt engagemang och en lokal förankring av miljöarbetet, inklusive bevarandet av den biologiska mångfalden betonas bland annat på konferensen om miljö och utveckling i Rio de Janeiro 1992.

Kravet på miljökonsekvensbeskrivningar vid genomförandet av olika arbetsföretag har ökat behovet av ett bra naturvårdsunderlag.

För att få ett samlat planeringsunderlag och en beskrivning av Nässjö kommuns naturvärden har miljö- och byggnadsnämnden uppdragit åt miljö- och bygghuset att ta fram ett Naturvårdsprogram för Nässjö kommun.

Tanken med Naturvårdsprogrammet är att en kommunal viljeinriktning ska fastställas för att underlätta planerings- och beslutsprocesser i riktning mot en hållbar utveckling. De nationella miljö kvalitetsmålen som antogs av riksdagen den 28 april 1999 ska brytas ner till mål och åtgärder anpassade till lokal nivå.

Naturvårdsprogrammet ska ges en bred förankring och samarbete ska ske med intresseorganisationer, näringsliv, markägare, andra myndigheter och kommunala förvaltningar.

Naturvårdsprogrammet:

- uttrycker Nässjö kommuns viljeinriktning till skydd för natur/kultur- och friluftsområden och biologisk mångfald
- är ett policydokument
- ger riktlinjer
- ger beslutsunderlag

Naturvårdsprogrammets syfte och mål

Nässjö kommuns målsättning både på landsbygd och i tätorter är att bevara den biologiska mångfalden. I första hand genom att koncentrera naturvårdsinsatserna på att minska övergödning och försurningsproblem samt att skydda vissa värdefulla naturområden.

Naturvårdsprogrammet ska vara vägledande i planeringsarbetet med sikte på en hållbar utveckling. Programmet är tänkt att underlätta arbetet mellan naturvårdsfrågor, fysisk planering, Agenda 21 och strategiska frågor. Det ska ligga till grund för de beslut som berör mark och vatten i Nässjö kommun. Likaså för de beslut som påverkar vår och andra kommuners naturmiljö.

Programmet pekar ut och beskriver de områden som har stora värden för naturvård och friluftsliv och som är kännetecknande för landskapet. Det beskriver landskapsbilden och de skyddsvärda områden som är karaktäristiska för kommunen.

Nässjö kommun ska i första hand verka för:

- att bevara och främja de öppna, småskaliga, natur- och kulturmarkerna i landskapet
- att skydda värdefulla natur- och kulturmiljöer
- att bevara ängs- och hagmarker
- att främja en övergång till ekologiskt jordbruk
- att främja småskaligt skogsbruk
- att bevara och ge skydd åt tätortsnära skogs- och naturmarker
- att bevara och förbättra vattenkvaliteten i sjöar och vattendrag
- att skydda och bevara våtmarker
- att införa öppna dagvattensystem i tätorternas grönstruktur och ytterområden

Miljöpolitiken

Internationella mål

Rio-konferensen. Vid FN:s konferens i Rio de Janeiro juni 1992 om miljö och utveckling undertecknade ett stort antal stater, däribland Sverige, konventionen om biologisk mångfald och skogsprinciperna. Konventionen syftar till att bevara den biologiska mångfalden och till ett långsiktigt nyttjande och en rättvis fördelning. Huvudmålet för skogsprinciperna är att bidra till brukande, bevarande och hållbar utveckling av skogen.

Agenda 21 är ett annat av dokumenten som undertecknades i Rio de Janeiro, och är ett handlingsprogram för sociala-, ekonomiska- och miljöfrågor för 2000-talet. Vid samma tillfälle antogs även Rio-deklarationen som innehåller 27 principer om miljö och utveckling.

Nationella mål

Övergripande miljö kvalitetsmål för Sverige är: (Prop. 1990/91:90)

- skydda människors hälsa
- bevara den biologiska mångfalden
- hushålla med uttaget av naturresurser så att de kan utnyttjas långsiktigt
- skydda natur och kulturlandskap

Bild 1 I Mattarps bokskog kan man hitta flera olika arter av lava.

Foto Christer Blom

Sveriges finaste odlingslandskap.

Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet vars huvudsyfte är att presentera de i ett nationellt perspektiv, mest bevarandevärda ängs- och hagmarker och värdefulla helhetsmiljöerna i odlingslandskapet.

Femton svenska miljö kvalitetsmål (1997/98:145)

antogs av regeringen den 28 april 1999. Sedan i maj 2001 finns det delmål till varje miljö kvalitetsmål. Intentionen är att målen ska nås inom en generation, det vill säga runt 2020-2025. Sveriges miljömålsarbete går att följa på www.miljomal.nu. Länsstyrelserna och kommunerna har ansvaret för den lokala målanpassningen.

Utöver de 15 miljö kvalitetsmålen finns sedan tidigare övergripande mål för att nå en hållbar utveckling (prop. 1990/91:90 och prop. 1996/97:150).

- 1 **Frisk luft**
- 2 **Levande skogar**
- 3 **Grundvatten av god kvalitet**
- 4 **Ett rikt odlingslandskap**
- 5 **Levande sjöar och vattendrag**
- 6 **Storslagen fjällmiljö**
- 7 **Myllrande våtmarker**
- 8 **God bebyggd miljö**
- 9 **Hav i balans och levande kust och skärgård**
- 10 **Giftfri miljö**
- 11 **Ingen övergödning**
- 12 **Säker strålmiljö**
- 13 **Bara naturlig försurning**
- 14 **Skyddande ozonskikt**
- 15 **Begränsad klimatpåverkan**

Alla femton nationella miljökvalitetsmål berör inte vår kommun. De miljökvalitetsmål som berörs i Naturvårdsprogrammet tas upp efter hand under tillhörande avsnitt och under rubriken ”nationella mål”. Där beskrivs miljökvalitetsmålen och vad de innebär.

Ett 16:e miljökvalitetsmål om biologisk mångfald kan komplettera dagens miljökvalitetsmål eftersom många arter är beroende av flera biotoper. Regeringen kommer, efter att berörda myndigheter analyserat utformningen av ett sådant mål, att återkomma till riksdagen senast år 2005 med förslag på ett 16:e miljökvalitetsmål för biologisk mångfald.

Regionala mål

De viktigaste miljöfrågorna för Jönköpings län är:

- Försurning
- Miljöskadade områden
- Skogslandskapets miljövärden
- Det småskaliga odlingslandskapets miljövärden
- Miljövärden i källsjöar och små vattendrag
- Klimatpåverkan

Ett övergripande mål för länets miljöstrategiska arbete är ökad miljömedvetenhet.

SMAJL. Den första regionala miljöstrategin för länet blev klar år 1996 och kallas SMAJL (Strategi för Miljöarbetet i Jönköpings län). I SMAJL finns mål för den biologiska mångfalden. SMAJL består av tre delar:

1. **Landskapet**, där länets förutsättningar beskrivs vad det gäller natur och kultur.
2. **Miljötillstånd**, vilket utgör en tillståndsbeskrivning över de problemområden som bedömts som mest angelägna i Jönköpings län.
3. **Åtgärder 1996 – 2000**, utgångspunkter för åtgärderna har hämtas från de problemområdena som är beskrivna i del 2. Tolv prioriterade åtgärdsområden antogs 1996 i SMAJL och de gäller för allt miljöarbete i länet.

Miljömål 2000 – Är en uppdatering och komplettering av målen i SMAJL. De prioriterade åtgärdsområdena uppdaterades av Länsstyrelsens styrelse år 2001 och blev tretton områden.

Miljömål för Jönköpings län Länsstyrelsen i Jönköpings län har på uppdrag av regeringen anpassat de nationella miljökvalitetsmålen till länet. Dessa mål antogs 2002-12-13, och ersätter kvalitets- och belastningsmålen i Miljömål 2000. Åtgärdsmålen i Miljömål 2000 kommer att ersättas allteftersom nya regionala åtgärdsprogram utarbetas. Därmed kommer Miljömål 2000 att vara fullständigt ersatt av nya mål och åtgärdsprogram år 2006. På Länsstyrelsens hemsida kan miljömålsarbetet följas www.f.lst.se. Dessa regionala mål ligger till grund för de kommunala målen och åtgärdsbehoven som redovisas här i Naturvårdsprogrammet.

NATUR i Jönköpings län är ett långsiktigt handlingsprogram för skydd och vård av särskilt värdefulla områden i länet utgiven av Länsstyrelsen i Jönköpings län 1995.

Försörjningsplan för ballast i Jönköpings län togs fram 1996 för att ge riktlinjer för en ansvarsfull hushållning av grusmaterial med utblick mot år 2010.

Lokala mål

Lokal Agenda 21. I Nässjös lokala Agenda 21 som antogs av kommunfullmäktige januari 1995 hittar man övergripande mål och visioner för kommunen. Revidering av lokala Agenda 21 har påbörjats hösten 2004.

Kalkningsplan för Nässjö kommun. Planen beskriver försurningsläget i kommunen samt vilka åtgärder som skall vidtagas för att begränsa försurningen. Planen antas av kommunfullmäktige och revideras vart 3:e år.

Miljövårdsprogram för Nässjö kommun. Programmet antogs 9 maj 1990. I det påpekas att det är viktigt med att fortlöpande uppföljning sker av det som har sagts i programmet, samt att det anpassas till vunna erfarenheter och kunskaper. Programmet är idag inaktuellt och därför bör ett nytt miljövårdsprogram tas fram.

Översiktsplan för Nässjö kommun. Enligt översiktsplanen ska Nässjö kommun bland annat verka för god miljö och hållbar utveckling. Strategiska områden som sammanfaller med Naturvårdsprogrammet är bland annat livsmiljöer i tätort och landsbygd samt rekreation och kultur. En prövning för eventuellt revidering av översiktsplanen sker inom varje mandatperiod, senaste revidering skedde 2002.

Vattenplanen är en bilaga till översiktsplanen. Vattenplanen har tre huvudområden; ytvatten, grundvatten och våtmarker.

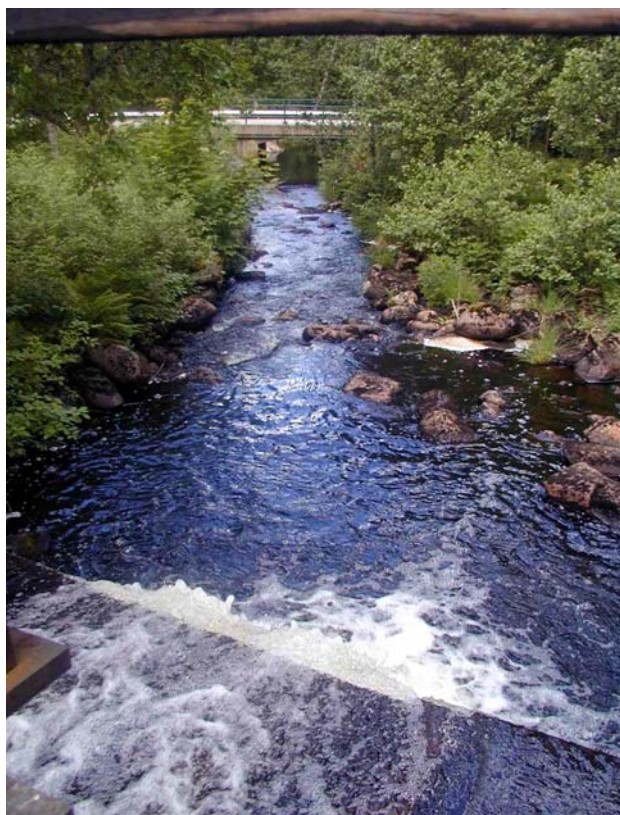

Bild 2 Toftaån vid Forsa kvarn
Foto Christer Blom

Aktörer och möjligheter

Många lagar reglerar frågor som rör den biologiska mångfalden och naturvården. I samband med införandet av miljöbalken, ersattes dock ett antal lagar, bland annat naturvårdslagen och miljöskyddslagen. Av den övriga lagstiftning är det främst skogsvårdslagen och plan- och bygglagen som anknyter till naturvården.

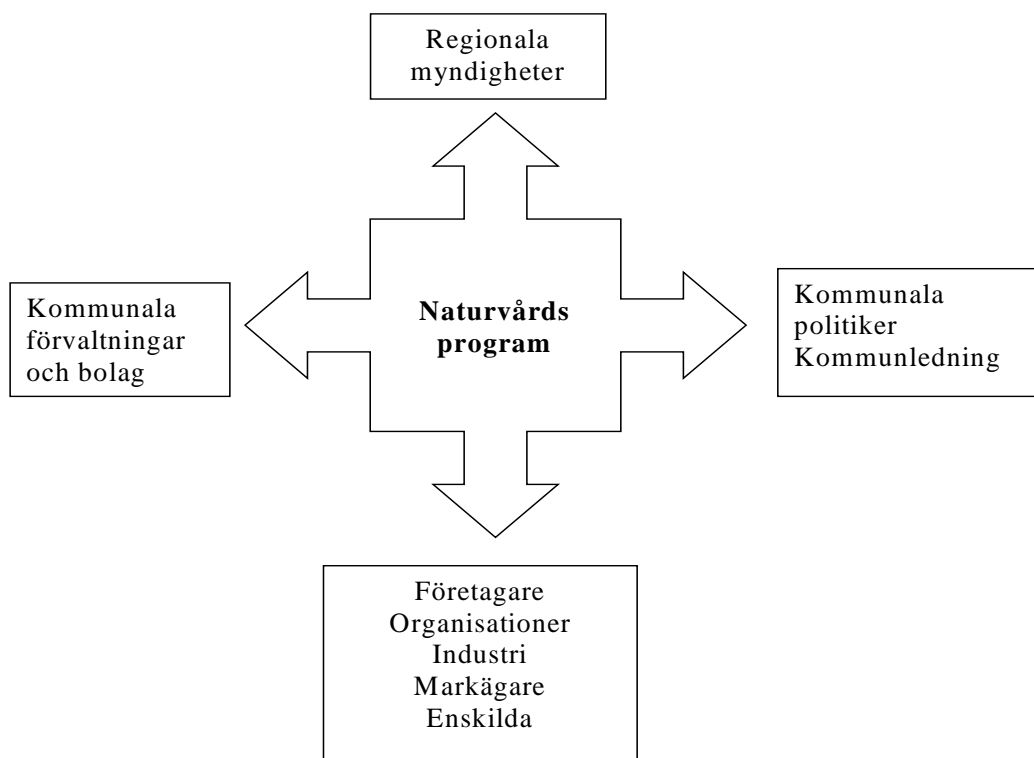
Miljöbalken ska tillämpas så att människors hälsa och miljö skyddas. Värdefulla natur- och kulturmiljöer ska skyddas. Mark, vatten och fysisk miljö i övrigt ska användas så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas.

Om den biologiska mångfalden ska bevaras på sikt behövs ett medvetande hos alla aktörer i samhället. Naturvården är enligt lagstiftningen både en statlig och kommunal angelägenhet. Det är främst länsstyrelsen som handlägger naturvårdsärenden och bedriver den statliga naturvården.

Ansvar ha även tilldelats andra sektorer i samhället. Exempel på denna utveckling är de aktionsplaner för biologisk mångfald som har tagits fram av bland annat jordbruksverket och skogsstyrelsen. Skogsvårdsstyrelsen har ett stort ansvar för naturvård i skogen, bland annat genom framtagandet av nyckelbiotopsinventeringen och handläggning av biotopskyddsområden och naturvårdsavtal

Kommunens politiker och tjänstemän har också ett stort ansvar i att skydda och bevara naturens mångfald. Miljö- och byggnadsnämnden är huvudansvarig för naturvårdsfrågor, men alla kommunens organ har ett delansvar för att naturvårdsfrågorna beaktas vid beslut och kontakter med myndigheter, markägare, föreningar och enskilda. Det är därför viktigt med ett nära samarbete mellan olika kommunala instanser samt med statliga myndigheter och olika intresseorganisationer.

Nässjö kommun har möjligheten att skydda värdefulla områden i kommunen genom kommunala naturreservat och vid revidering av översiktsplanen samt genom områdesbestämmelser.

Figur 1 Naturvårdsprogrammet ska ha en bred förankring och samarbete ska ske med intresseorganisationer, näringsliv, markägare, andra myndigheter och kommunala förvaltningar.

Uppläggning och användning

Naturvårdsprogrammet är ett fristående dokument som kompletterar översiktsplanen för Näsås kommun och ska utgöra ett underlag för miljö- och naturanknutna frågor. Programmet kompletterar även länsstyrelsens naturvårdsprogram “Natur - Jönköpings län” samt “Miljömål för Jönköpings län”. Statliga myndigheter, näringsliv, markägare och övriga kommuninnevånare informeras genom Naturvårdsprogrammet om kommunens viljeinriktning vid planering, exploatering och skydd av mark- och vattenområden i Näsås kommun.

Naturvårdsprogrammet är underlag för:

- styrning av insatser för bevarande och vård av värdefulla miljöer
- tillämpning av lagstiftning
- miljökonsekvensbeskrivningar
- verksamhetsplanering och budgetarbete
- information och råd till markägare och brukare
- studier och verksamhet inom skola och förskola
- räddningstjänstens strategi vid diverse insatser
- utveckling av den naturbaserade turistnäringen

Naturvårdsprogrammet för Nässjö kommun är uppdelat i tre huvuddelar.

Uppläggningsen av programmets olika delar medför att man utan svårighet ska kunna leta upp det aktuella avsnitt som man är intresserad av.

Vill man däremot få en allmän information om kommunens natur-, kultur- och friluftsvärden och om vilka hot och möjligheter som föreligger rekommenderas man att ta del av hela programmet.

Nedan förklaras uppläggningsen av Naturvårdsprogrammet och hur man använder dess olika delar.

Del 1. Handlingsprogram

Genom handlingsprogrammet beskriver Nässjö kommun sin ambition med naturvårdsarbetet. Det är ett viktigt kommunalt dokument som bygger på att det används i alla kommunala instanser och ska ses som en miljöinvestering som gagnar kommunens biologiska mångfald och invånare. Handlingsprogrammet redovisar kommunens roll i naturvårdsarbetet och beskriver bland annat bakgrunden, åtaganden och målsättningar.

I handlingsprogrammet finns en kort beskrivning över naturen, kulturmiljön och friluftslivet för hela Nässjö kommun. Vidare görs en översiktlig beskrivning av kommunens natur- och friluftsvärden med hot, möjligheter, målsättning och åtgärdsbehov för varje område.

Kartorna till denna del utgör ett mycket viktigt underlag vid planering av bostäder, industrier och vägar med mera.

Del 2. Värdefulla naturområden

Här redovisas särskilt värdefulla och sevärda kultur- och naturmiljöer, samt skyddsvärda områden för rekreation, friluftsliv och biologisk mångfald. Dessa områden beskrivs ingående till sin karaktär och åtföljs med kartinformation.

Denna del av Naturvårdsprogrammet kan med fördel användas som en natur- och turistguide av både kommuninnevånare och besökanden.

Del 3. Åtgärdsprogram

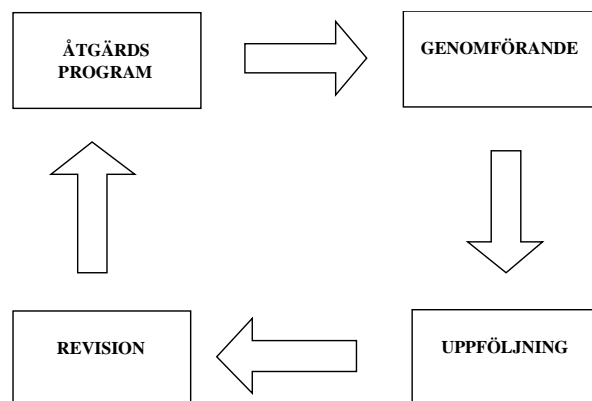
Ett åtgärdsprogram är en förutsättning för att kommunens målsättning ska kunna uppfyllas.

Åtgärdsprogrammet bör utformas efter naturvårdsmålen, fastlagda strategier och i "samklang" med översiktplanen.

Åtgärdsprogrammet bör vara en operativ verksamhetsplan för en kortare överblickbar tidsperiod (vem gör vad?, när?, och till vilken kostnad respektive finansiering). En särskild projektgrupp bör utses för att utarbeta Åtgärdsprogrammet.

Det främsta skälet till att upprätta ett åtgärdsprogram är att:

- det medverkar till att resurserna kommer att användas på bästa sätt med hänsyn till hotbild och aktuella behov.
- det behövs ett genomarbetat underlag till verksamhetsplanering och budgetarbetet.

Figur 2 Åtgärdsprogram krävs för att få igång ett långsiktigt arbete, där det finns klara mål för vad som ska göras, vem och när. Målen bör vara mätbara för att underlätta en uppföljning. Revision av Åtgärdsprogrammet bör ske minst en gång under varje mandatperiod.

Natur och kultur

"Då vart det äntligen slut med Vår Herres tålmod, och han sa: Nej, du kan få gå ner till Skåne, som jag har gjort till ett gott och lättskött land, och skapa skåningen, men smålänningen vill jag själv skapa. Och så skapade Vår Herre smålänningen och gjorde honom kvick och förnöjsam och glad och flitig och tilltagsen och duktig, för att han skulle kunna skaffa sig sin bärning i sitt fattiga land."

(Selma Lagerlöf, Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige)

Bild 3 Stenkars kvarn.
Foto Lars Rignell

De var stenåldersmänniskor; jägare och fiskare, nomader på ständig vandring, de första människorna som 3000 år före vår tideräkning början kom till trakterna kring Nässjö. De kom öster ifrån längs Emådalen och från norr längs Svartåns dalgång sökande nya jaktmarker, nya försörjningsmöjligheter. Tusen år gick, de lärde sig bruka jorden och hålla tamboskap. Till slut blev de bofasta. Sedan dess har generationer av småbönder brukat den magra jorden på sydsvenska höglandets topp.

I mitten av 1880-talet började nya vindar blåsa och vi tog de första staplande stegen in i en ny tid, industrialismen. Det var med järnvägen förändringen kom.

På de områden som idag utgör Nässjö stads centrala delar fanns den 1 januari 1862 tre hemman. Genom ett av dem, Runneryd, kom den första järnvägen att dras. Det var början till municipalsamhället Nässjö som 1914 fick stadsrättigheter och så småningom blev kommunens centralort.

Nässjö kommun, som den ser ut idag, bildades 1971 genom en sammanslagning av dåvarande Bodafors köping, Forserums, Malmbäcks, Norra Sandsjö och Norra Solberga storkommuner samt Nässjö stad. I slutet av år 2003 hade Nässjö kommun 29 350 invånare och i centralorten Nässjö bodde 16 417 personer.

Kommunen ligger i den centrala delen av Jönköpings län. I söder och sydväst gränsar den till Sävsjö och Vaggeryds kommuner, i nordväst till Jönköpings kommun, i norr till Aneby kommun och i öster till Eksjö och Vetlanda kommuner.

Nässjö kommun är en utpräglad bondebygd och saknar större gods. Merparten av marken tillhör små eller medelstora jordbruksfastigheter.

Kommunen äger mindre ytor runt de större tätorterna se karta 1. Statens markinnehav är också litet. De äger skjutfältet mot Eksjö samt några små domänmarker. Kyrkans stift är markägare i respektive socken. Bolagsmark finns i liten utsträckning spritt på några platser.

Nässjö får betecknas som högländskommunen framför andra tack vare sitt läge på sydsvenska höglandets hjassa. Höglandsterrängens topografi är inte alltför dramatisk utan har mer karaktären av högplatå. Stråk med mer kuperad terräng finns framförallt i de nordvästra och nordöstra delarna samt i gränslandet mot Vaggeryds kommun. Större delen av kommunen är belägen mer än 200 m.ö.h.. I den sydvästra delen hittar vi vildmarkslika områden och även de högst belägna partierna. Här finns flera höjdområden vars toppar är över 350 meter. Tomtabacken är med sina 377 meter Götalands högsta punkt. Även området mellan Klappa och Ekelsjö är beläget på cirka 350 m.ö.h.. De lägsta delarna, cirka 175-180 m.ö.h., breder ut sig i nordostlig riktning vid Sunneränga i området kring Vibäckabäckens dalgång. Här, strax öster om Flisby, finns också ett av de få större, sammanhängande jordbruksområdena.

Bild 4 Torp utanför Malmbäck.
Foto Leif Lennartsson

Jordarter och berggrund

Vår postglaciala historia började för ungefär 12 000 år sedan då den mäktiga inlandsisen oändligt sakta drog sig tillbaka. Vid isranden och under de bortsmältande ismassorna formades dagens landskap. Här avsattes lösa jordlager i form av moräner, sand, och grus samt andra strukturer som rullstensåsar och ändmoräner. Större delen av vår kommun täcks av morän, i många fall med stora inslag av finare fraktioner sand eller mo, se karta 2. Ur de väldiga, och dånande smältvattenmassorna som bildades vid iskanten uppstod issjöar och floder som ytterligare skulpterade landskapet. Spåren av denna is- och smältvattenaktivitet framträder tydligt i de större sand- och grusområden som vi till exempel kan se i ett stråk från Forserum via Almesåkra till Bringtofta. Som exempel på plana grusplatåer kan områdena vid Stenseryd och Horshaga nämnas.

Kommunen är rik på åsar och åsnät vilka ger landskapet en alldeles speciell karaktär. Intressanta åsnät finns till exempel vid Slätteryd, Havsjö och Barkansjö. Ett riksintressant område med glacialfluviala bildningar finns i Knutstorp - Sunneränga.

Berggrunden i Nässjö kommun är ovanligt variationsrik, se karta 3. I de västligaste delarna, från Forserum, förbi Malmbäck till den södra kommungränsen strax väster om Tomtabacken dominerar porfyr. Bergarten är svårvittrad och innehåller mycket kiseldioxid vilket ger en relativt mager jordmån. Innanför detta porfyrområde, från Tomtabacken till Fredriksdal finns en kil bestående av ögonförande granit. Även i nordöstra delen av kommunen består berggrunden av granit av olika ålder. Liksom porfyr ger granit en mager jordmån.

I den allra sydöstligaste delen finns ett mindre område där berggrunden utgörs av gabbro och diorit. Dessa bergarter är basiska eller intermediära då de är mindre rika på kiseldioxid. Däremot är de ofta rikare på andra mineraler vilket ger en något rikare jordmån.

I kommunens östra halva består berggrunden till stor del av sedimentära bergarter som är betydligt yngre än de ovan nämnda. Dessa ingår i den för geologer riksbekanta Almesåkraformationen och består av sandsten, lerskiffer och olika konglomerat. Sedimentära bergarter är mycket mer vittringsbenägna än graniter, gnejser och liknande, vilket skapar en jordmån som ofta är rik på mineraler. Här hittar vi en mer kalkgynnad flora.

Almesåkraformationens bergarter kan med fördel studeras på den ”klassiska” lokalen i Storekvarn - Vikskvarnområdet.

Efter att de sedimentära bergarterna bildats följde dramatiska perioder av tektonisk aktivitet vilket gav upphov till heta diabasintrusioner i berggrundens sprickor. I kommunens östra halva genomkorsas berggrunden med större och mindre stråk av diabas. Diabas är till sin kemiska sammansättning ganska lik gabbro och ger ofta upphov till en rikare jordmån.

Vegetation

Nässjö kommun ligger mitt i den mörka småländska barrskogen. Här och var bryts dock barrträdens massiva välde och de får lämna plats åt spännande myrmarker och ett öppnare odlingslandskap.

Ungefär 70 % av kommunens mark täcks av skog. Skogsmarkerna har ökat i takt med igenplanteringen och naturlig igenväxning av hagar, ängar och åkrar vid jordbruksnedläggning. Många betesmarker har nu sin första generation av skog.

Den vanligaste skogstypen är blåbärs-granskog, men även tallskogar förekommer ganska allmänt i såväl torra och fuktiga lägen. Ren lövskog hittar vi framför allt intill odlingslandskapet, antingen som skog med viss kontinuitet eller som äldre igenväxande fodermarker. Om skogarna har inslag av ädlare trädslag så är det ofta ask eller ek. Ett mindre bokbestånd finns vid Mattarp. Beståndet tros ha uppkommit spontant. Är så fallet är detta ett av landets nordligare bokbestånd i inlandet. Det finns även ett litet bokbestånd i Släthult (N. Solberga). Detta bokbestånd är planterat år 1731 av Johan Stiernspets. Till odlings – och kulturlandskapet räknas förutom lövskogar även ängs- och hagmarker. Sådan vegetation ligger i de flesta fall insprängd i barrskogslandskapet som oaser i och kring byar. Dess hävd är helt beroende av betesdrift och slåtter, vilket innebär att igenläggningar av jordbruk minskar lövinslaget areellt sett i landskapet. Gamla slåtterängar med storvuxen ask, oxel, lönn och rönn, ibland även ek, växer i dag igen med lövsly och gran. Där ostörd utveckling tillåts, har ädlare lövträd fått ge vika för asp och björk. Där kulturmark igenplanterats med gran, förmörkas landskapet och ensidiga granåkrar försämrar utvecklingen för flora och fauna. För många djurarter är just ängsmarker, fuktängar och vallmark naturliga foderplatser, nödvändiga för exempelvis rådjur, skogshare, grävling och en mängd fågelarter.

Vatten

Nässjö kommun berörs tack vare sitt läge av flera större avrinningsområden, se karta 4. De sydvästra delarna vid Malmbäck och Almesåkra avvattas genom Lagans vattensystem. Området mellan Fredriksdal och Nässjö samt den västra delen av kommunen avvattas genom Huskvarnaåns vattensystem. Den nordöstra delen avvattas genom Svartåns vattensystem. Merparten av kommunens östra delar avvattas genom Emåns vattensystem.

Kommunen är rik på sjöar. Riktigt stora sjöar saknas, de flesta är små eller medelstora. Många är vackert belägna och upplevs som spännande inslag i den småländska vildmarken.

Några av sjöarna är belägna i sprickbildningar i jordskorpan, ett exempel på sådana sjö är Älmeshultasjön. Anebysjön och Flisbysjön är slättsjöar. I Nässjö kommun finns länets högst belägna sjö, Ekelsjösjön. Sjöns yta är belägen 345 m.ö.h., vilket är på nästan samma höjd som Tabergs topp.

I de västra och sydvästra delarna av kommunen är de flesta sjöarna näringsfattiga (oligotrofa) eller något näringsrikare (mesotrofa). I de östra och nordöstra delarna av kommunen övergår sjöarna till mer näringsrikare tillstånd (mesotrofa– eutrofa). Ingsbergssjön, Ryssbysjön och Hamnarydssjön är mycket näringsrika sjöar.

Bäckar och åar av den stillaflytande typen är vanligast i kommunen trots belägenheten på höglandet. Ofta omges dessa lugna vattendrag av kärrstråk. Vegetationen längs vattendragen är ofta spännande och hyser stor biologisk mångfald.

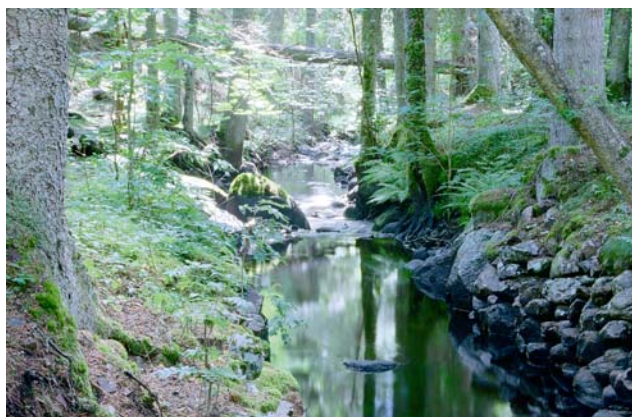

Bild 5 *Storkvarnsån*
Foto Inger Cesar

Klimat

Klimatet på höglandets topp är kalltempererat. Årsnederbörden varierar inom kommunen och spänner mellan cirka 550 mm i de östra delarna och cirka 750 mm i höjdområdena i sydväst. Cirka 75 procent av nederbörden är regn. Av regnnederbörden faller 175-200 mm under vegetationsperioden. I de högre områdena i sydväst har våtmarksbildningen gynnats av den stora nederbörden.

Årsmedeltemperaturen varierar något med höjden över havet, men ligger runt 4-5 °C. Sommartemperaturen går upp mot ett genomsnitt på 14-17 °C medan årets kallaste månad februari har en medeltemperatur på – 3,9 grader.

Biologisk mångfald

Alla 15 miljö kvalitetsmålen berör den biologiska mångfalden mer eller mindre. Regeringen kommer att föreslå riksdagen att komplettera dagens 15 miljö kvalitetsmål med ett 16:e för biologiska mångfald.

Foto: Leif Lennartsson

"Kalla den Änglamarken eller Himlajorden om du vill, jorden vi ärvde och lunden den gröna, vildrosor, blåklockor, lindblom och kamomill, låt dem få leva, de är ju så sköna!"

Foto: Leif Lennartsson

(Evert Taube)

Den biologiska mångfalden förändras ständigt. Så länge det finns liv på jorden kommer den fortsätta att göra det. Att bevara den biologiska mångfalden är inte detsamma som att "frysa" dagens sammansättning hos landskapet och dess växt- och djursamhällen, utan låta en naturlig förändring ske. Förändringarna får dock inte leda till en utarmning. Den biologiska mångfalden är nödvändig för vår egen överlevnad. Mänsklig påverkan och industrialismens genombrott visar på en tydlig förlust av biologisk mångfald.

När förlusten av biologisk mångfald först uppmärksammades handlade det främst om de tropiska områdenas situation. Idag är vi smärtsamt medvetna om att situationen är nog så illa i Sverige och i Nässjö kommun. Av landets vilda växter- och djurarter är mellan 5 – 15 procent hotade på så sätt att deras långsiktiga överlevnad inte är säkrad. Begreppet biologisk mångfald (biodiversitet) syftar till den enorma variationen bland levande organismer i alla miljöer, på land och i vatten. Begreppet är vidare än till exempel artrikedom som endast är ett av flera mått på mångfald. En del ekosystem är naturligt artfattiga men står för sin del av variationen på ekosystemsnivån.

Den biologiska mångfalden omfattar tre olika nivåer:

1. genetisk variation – skillnader i arvsanlagen mellan och inom olika arter
2. artdiversitet - antal arter och individer inom ett område
3. variation inom och mellan ekosystem och biotoper, det vill säga hela livsmiljöer

Dessa nivåer kan kompletteras med:

- mångfald på landskapsnivå
- samhällsnivå - variationen av växtsammansättningen inom exempelvis ett markslag eller en naturtyp

Arter och populationer kan inte överleva utan tillgång på livsmiljöer; habitat. Det finns många sätt att dela in naturen i till exempel naturtyper, biotoper, ekosystem. Här nedan berörs några system för indelning och avgränsning av biotoper och naturtyper:

Ekosystem: Ett dynamiskt komplex av växt-, djur- och mikroorganismssamhällen och deras samverkan med den icke levande miljön.

Naturtyp: Sammanfattande benämning på natur som har likartade, karakteristiska och lätt iakttagbara kännetecken. I stort synonymt med biotop. Exempel hållmarkstallskog, högmosse, klippbranter.

Vegetationstyp: Definieras med hjälp av en karakteristisk sammansättning av växtarter, men brukar i Sverige namnges med hjälp av en eller två dominerande arter, till exempel blåbärsgranskog.

Biotop: Närmast "naturtyp", ett landskapsavsnitt med ganska enhetlig karaktär och struktur, exempelvis en flodmynning eller en ekhage. Alltså miljöer med många habitat för växter och djur.

Växtsamhälle: En vegetationstyp kan innehålla ett eller flera växtsamhällen. Ett växtsamhälle bildas av den eller de arter som är tongivande, exempelvis ljung-kruståtelsamhälle.

Habitat: Levnadsplats för en växt- eller djurart, eller mer precist artens levnadsplats under hela eller en del av dess livscykel.

Motiven för att bevara den biologisk mångfalden har både etiska, känslomässiga, ekologiska och materiella aspekter.

De etiska argumenten riktar in sig på att alla arter har ett egenvärde och att vi människor inte har rätt att utrota arter eller naturtyper som oftast existerat långt före oss på jorden. **En utrotad art är försvunnen för alltid.**

De känslomässiga motiven handlar om vårt behov av naturen för skönhetsupplevelser och inspiration.

De ekologiska motiven grundar sig på växter och djurs betydelse i det oerhört ömtåliga ekologiska samspelet. Försvinner en art påverkas oftast andra arters levnadsvillkor. En stor variation av arter skapar stabila ekosystem. Vissa arter är dessutom extra känsliga för miljöförändringar och kan signalera allvarliga förändringar i naturen långt innan de drabbar oss. Klassiska exempel är arter som havsörn, säl och pilgrimsfalk som alla befinner sig högt upp i näringskedjan och därmed blir hårt utsatta för miljögifter.

De materiella argumenten omfattar mångfaldens betydelse för förädling av odlade växter och djur eller för framställning av bland annat nya läkemedel och smakämnen. Att använda naturens beståndsdelar, till exempel som aktiva substanser i läkemedel är mycket vanligare än vad vi tror, ungefär 40 procent av de läkemedel som nu används i den västerländska medicinen innehåller ämnen som ursprungligen hittats i vilda växter.

Fridlysta arter

Fridlysningsbestämmelserna för hela landet har ändrats från och med 1 januari 2000. Naturvårdsverkets styrelse har beslutat att fridlysa sammanlagt 300 arter i hela landet:

45 orkidéarter, 186 andra kärlväxtarter, 8 lavar, 5 svampar, 20 grod- och kräldjursarter (varav 1 underart) och 25 insektsarter. Komplet lista på fridlysta arter finns på naturvårdsverkets hemsida www.naturvardsverket.se (NFS 1999:7) eller kontakta naturvårdsverket eller länsstyrelsen för mer information.

Två internationella överenskommelser styr fridlysningen i Sverige. Det är Bern-konvention och EU:s Habitatdirektiv.

Länsstyrelserna kan fortfarande besluta om att bevara eller införa strängare regler inom sina län.

Vad innebär fridlysning?

Fridlysning innebär att en växt- eller djurart är fredad – man får inte plocka, fånga, döda eller på annat sätt samla in eller skada exemplar av arten. Man får i många fall inte heller ta bort eller skada artens frön, ägg, rom eller bon.

Skälet till att man fridlyser en art kan vara att dess fortlevnad är hotad genom att den är sällsynt men samtidigt attraktiv för insamling hos allmänheten. Vissa starkt hotade arter är inte intressanta för allmänheten, men så sällsynta att enstaka insamlingar av samlare eller specialister kan skada populationen allvarligt.

En del arter av de fridlysta arterna är sådana som kan vara attraktiva för allmänheten som till exempel backsippa, men de flesta arterna är så ovanliga att man sällan kommer i kontakt med dem.

Bild 6 Safsa en ormbunksart som trivs nära vatten.
Foto Inger Cesar.

Fridlysta växt- och djurarter

Några arter (blåsippa, gullviva och lummerarter) är inte helt fridlysta, utan endast fridlysta mot plockning för försäljning samt uppgrävning. Dessa arter är dock helt fridlysta i vissa län. Fridlysningen av mistel gäller inte markägaren om skörd av misteln sker för att vårda värdträdet, och om den berörda populationens fortbestånd inte påverkas negativt.

Samtliga orkidéarter har fridlysts och skälet till är en internationella handeln med sällsynta arter. Orkidéerna betingar ett högt värde på den illegala marknaden utomlands, och det har förekommit att hela bestånd har grävts upp och därmed förstörts.

Alla vilda fåglar och däggdjur (inklusive fladdermöss) är fredade genom jaktvårdslagen och jaktförordningen. I jaktförordningen anges sedan de arter som får jagas. När viltet är fredat gäller fredningen också dess ägg och bon.

Samtliga Sveriges grod- och kräldjursarter är nu liksom i Norge och Danmark fridlysta i hela landet.

Huggormen är liksom övriga ormar fridlysta, men om den påträffas på tomtmark får man infånga och flytta den. Om det inte är möjligt att fånga ormen och någon annan lösning inte finns får man döda den.

De vanligaste arterna grod- och kräldjuren (kopparödla, mindre vattensalamander, skogsödla, vanlig groda och åkerroda) får man ta upp och studera om man inte flyttar dem från platsen och snarast sätter tillbaka dem där de infångas. Man får också samla in rom och yngel i begränsad omfattning och förvara dessa för studier av utvecklingen. När ynglen har utvecklats till vuxna djur ska de snarast sättas tillbaka på den plats som de samlades in på.

Mal och flodpärlmussla är enligt fiskeförordningen fridlysta i hela landet.

Fridlysta växter i Nässjö kommun finns i bilaga 2.

Rödlistade arter

Som ett led i arbetet med att rädda den biologiska mångfalden har Naturvårdsverket och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) tillsammans upprättat en enhet "ArtDatabank" för hotade arter i Sverige. De har upprättat listor över hotade, sårbara och missgynnade arter i Sverige, se vidare www.artdata.slu.se.

Det nya systemet för hotkategorier antogs av internationella naturvårdsunionen, IUCN i december 1994. I stället för siffror för de olika hotkategorierna används idag förkortningar för de engelska beteckningarna.

Rödlistorna är nationella, men systemet är skapat för kunna ligga till grund för globala rödlistor. När systemet används för en regional/nationell klassificering kan samma art hamna inom helt andra kategorier än den gör internationellt.

Ett exempel på art som är livskraftig i Sverige men rödlistad internationellt, är ekorren. Ekorre tillhör kategorin missgynnad på den globala rödlistan, men arten är klassad som livskraftig i Sverige.

Rapportering av hotade arter

Ett grundläggande steg när det gäller bevarande av arter är att man får kännedom om deras förekomst. Därför är rapportering av påträffade hotade arter mycket viktigt. För att rapporter ska komma hotartsarbetet till godo finns två alternativa rapporteringsvägar:

- Kontakta länsstyrelsen via mail, skriva eller ringa.
- Rapportera via artportalen på internet (www.artportalen.se) som är en oberoende samlingsplats för fynd av arter.

Kategorier för rödlistade arter:

Försvunnen	(RE = Regionally Extinct)
Akut hotad	(CR = Critically Endangered)
Starkt hotad	(EN = Endangered) på lång sikt
Sårbar	(VU = Vulnerable) arter vars överlevnad i landet inte är säkerställd
Missgynnad	(NT = Near Threatened)
Kunskapsbrist	(DD = Data Deficient) Adekvat kunskap saknas.

Övriga kategorier (arter ej rödlistade).

Livskraftig	(LC = Least Concern)
Ej bedömda	(NE = Not Evaluated)

HOT

Läget för den biologiska mångfalden i Nässjö kan sammanfattas som följer:

- Modern markanvändning inom skogs- och jordbruk orsakar de största förlusterna av biologisk mångfald på artnivå.
- Minskade våtmarksarealer.
- Miljögifter och kemikalier, liksom försurning, eutrofiering och växthuseffekten, kan ge stora och oönskade effekter på den biologiska mångfalden genom att ekologiska processer störs och organismsamhällenas sammansättning och enstaka arters utbredningsmönster förändras. Vissa av dessa förändringar är irreversibla. I sötvatten och marina miljöer kan effekter av miljögifter vara ett direkt hot för enskilda arters överlevnad.
- Kväveutsläpp och syretärande ämnen från kommunala avloppsreningsverk, samt lakvatten från deponier hotar den biologiska mångfalden i rinnande vatten och sjöar.

Kommunala mål

- Nässjö kommun ska särskilt ta hänsyn till bevarandet av biologisk mångfald vid planering och exploatering av mark och vatten.
- Nässjö kommun ska verka för att skyddsvärda områden bevaras genom kommunala naturreservat eller naturvårdande insatser.

ÅTGÄRDSBEHOV

- Att ta fram en skötselplan för skydd av biologisk mångfald i kommunalt ägda tätorts-nära grön- och skogsområden.
- Nässjö kommun ska utföra åtgärder vid avloppsreningsverken för att minska kväveutsläppen till vattendragen.

Naturvärdesbeskrivning

Nedan kommer en översiktlig beskrivning över Nässjö kommuns naturvärden. Beskrivningen är uppdelad i geologi, vattenlandskapet, våtmarker, odlingslandskapet och skogslandskapet.

Varje avsnitt innehåller en tillhörande värdebeskrivning samt vilken hotbild som föreligger. Därefter följer en kommunal målsättning och vilka åtgärdsbehov som finns. Åtgärdsbehov och målsättningar är vägledande vid framtagandet av Del III Åtgärdsprogrammet.

Berg, jord och terrängformer

Miljö kvalitetsmål som berör berg, jord och terrängformer är nr 2, 3, 4 och 5.

”Han hade haft den tanken, att ingenting kunde vara så bra för ett land som mycken värme. Därför hade han dragit ihop ofantlig massa sten och berg och murat upp ett högländ, och det hade han gjort för att det skulle komma nära solen och få mycket mer av solvärmens. Ovanpå stenhoparna hade han brett ut ett tunt lager av matjord, och så hade han menat, att allting var väl beställt.

(Selma Lagerlöf, Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige)

Geologi är läran om jorden och de processer som ger upphov till berg och jord, det vill säga till jordskorpan

Bild 7 Vittingsberget
Foto Inger Cesar

Geologiska processer har inte bara skapat dagens landskap, mineraler, malmer, naturgas och grundvattenförande formationer. De har även skapat förutsättningar för flora och fauna, liksom för jord- och skogsbruk. Tillsammans har landskap och allehanda livsformer bildat sammanflätade ekosystem med naturvärden av olika slag.

Geologin i Nässjö kommun

Naturgeografiskt tillhör större delen av Nässjö kommun, sydsvenska högländets centrala och östra delar (region 13) i den naturgeografiska regionindelningen av Sverige. Landskapet kan karakteriseras som kuperad bergkullterräng.

Berggrunden är skiftande med såväl urberg som sedimentära bergarter, se karta 3. Urberget omfattar både granit, gabbro och dioriter. Dessa bergarter bildades för cirka 1 750 miljoner år sedan.

Graniterna är röda eller grå till färgen och tillhör de så kallade **Smålands-Värmlandsgraniterna**. De är svårvittrade vilket gör jordarna fattiga på näringsämnen. Kommunens högsta delar kring Tomtabacken utgörs av granit.

Smålandsporfyreerna bildades för 1800 miljoner år sedan och syns som förgrenade band i berggrunden. Färgen är skär eller röd till brunröd. Om porfyreerna är mycket grovkorniga kan de vara helsvarta. Berggrund med porfyrer är ännu mer svårvittrad än graniter och ger sura och näringsfattiga jordar.

Sydvästsvenska gnejsområdet bildades för mellan 1800 och 1600 miljoner år sedan. Det enda som idag återstår av denna berggrund är rötterna på neroderade bergskedjor. Större delen av gnejsområdet består av röda till grå bandade gnejser med fältspater och kvarts som dominerade mineral. I de områden där gnejsen möter granitområdet finns en rödaktigare och ådrigare variant. I vår kommun finns bergarter med gnejskaraktär öster om Malmbäck, Krakebo – Pustanäs och i Malmbäcks-konglomeratet vid Packebo. Berggrund med gnejser ger näringsfattiga jordar.

Almesåkraformationen består huvud-sakligen av sedimentära bergarter. Den består av två separata områden, ett västligt och ett östligt. De skiljs från varandra vid Sjunnarydssjön och upptar cirka 35 procent av Nässjö kommuns yta. Formationen har bildats genom att grus, sand och lera med vattnets hjälp transporterats iväg och avsatts på en ny plats. Materialet har sedan lagrats och omvandlats till hårda sedimentära berg-arter som sandsten, skiffer och konglomerat. Berggrunden har senare spruckit och i sprickorna har magma trängt upp och bildat diabaser för cirka 960 - 980 miljoner år sedan. Vittings-berget är en plats där vi hittar diabaskonglomerat. Diabaskonglomerat är diabas med inslag av äldre bergarter som kvartsit, porfyr och graniter i form av bollar.

Större delen av Nässjö kommun täcks av morän (karta 2), en osorterad jordart som har avsatts direkt av inlandsisen. De vanligaste moränbildningarna är back-landskap av blockig, grovkornig morän och drumliner som är långsträckta, åsformade moränryggar.

De svårvittrade porfyrrerna och graniterna som dominerar berggrunden i kommunen, gör moränen genomgående mer blockig och stenig än i många andra delar av Sverige. Moränen är relativt sur med undantag av områden där berggrunden är kalkrikare (Almesåkra-formationen). Moräntäcket är, framför-allt uppe på bergplatåerna, tunt. Där går berget ofta i dagen. Små facetter av kalt berg finns i hela kommunen, men är vanligast i de södra delarna kring Tomtabacken.

Nässjö kommun är relativt rik på glacifluviala sediment från istiden. Isälvs- och issjöavlagringar i form av grusåsar, terrasser och deltan hittar vi i första hand i anslutning till större dalstråk och andra låga terrängpartier. Grusåsar är en viktig del i det böljande landskapet. De innehåller ofta stora natur- och kulturvärden, delar av dessa är klass 1 objekt i Bjelms grus-inventering. Som exempel kan nämnas det långa och mäktiga grusstråket Forserum-Almesåkra-Bringetofta samt Knutstorp-Sunneränga komplexet som innehåller en lång rad av glacifluviala former.

Torvmarker förekommer främst i västra och sydvästra delarna av kommunen, se vidare avsnitt Våtmarker. Torv är en organisk jordart och består av ofullständigt nedbrutna döda växter.

Torvbildningen är starkt beroende av klimatfaktorer. De senaste 2 500 årens kalla och fuktiga klimat har bidragit till ökad produktion och minskad nedbrytning av torvbildande växter.

Brytvärda torvmarker ska inneha en brytvärd areal och/eller tillräckligt energi-/närings-innehåll. Det är ofta stora arealer som krävs för att uppfylla dessa kriterier. Exploatering av myrmarker inverkar negativt på det ekologiska samspelet i naturen.

Torv - grus- och bergstäkter

Berg, grus och sand är icke förnyelsebara naturresurser. Efterfrågan är störst på naturgrus, som består av sorterat rullstensgrus, svallgrus och sand av olika ursprung. Naturgrus ersätts i vissa fall med exempelvis krossat berg eller tvättad morän. Grus är nödvändigt till bland annat väg-, betong- och fyllnadsmaterial. Den ökade efterfrågan och de skärpta kvalitetskraven har lett till grusbrist kring expansiva tätorter, särskilt i syd- och mellansverige, vilket är ett stort problem. Intresset för att använda andra material i stället för naturgrus har ökat. Likaså intresset för att bryta naturgrus under grundvattenytan.

Länsstyrelsen i Jönköpings län tog 1997 i samarbete med länets kommuner fram en försörjningsplan för ballast. Syftet med försörjningsplanen är att hushålla med tillgångarna och återanvända massorna genom bättre planering samt att sträva efter en större användning av berg. För att bryta torv, grus eller berg krävs täkt tillstånd av Länsstyrelsen enligt miljöbalken.

Nässjö kommun försörjs idag med bergmaterial från en bergtäkt vid Forserum samt av grustäkter vid Fågelhult, Horshaga-Sjötorp och Barkeryd, se karta 5. Idag finns 35 täkter inom kommunen varav åtta är bergstäkter. Viss import förekommer från Eksjö och Vetlanda kommuner.

För framtiden finns det fullt tillräckliga volymer betong- och fyllnadsmaterial i Fågelhult, Horshaga - Sjötorp och Äng. Bergmaterial finns obegränsat inom kommunen.

Torvbrytning förekommer i tre större täktområden, Bodaberg, Hudaryd och Älgaryd. Det mesta av torven går på export som jordförbättringsmedel, se karta 5.

Många nedlagda torv-, berg- och grustäkter efterbehandlas idag genom att man skapar nya sjöar och skogsmarker. Det är viktigt att efterbehandlingen ej blir ett förfulande inslag i landskapsbilden.

HOT

- Byggande av till exempel järnvägar och vägar på naturgrusformationer är ett hot mot att trygga utvinningen av bra dricksvatten för lång tid framöver.
- Materialtäkter leder till mer eller mindre djupa "sår" i terräng-formerna eller till att hela formationer tas bort. De orsakar även förfulande upplag av överskottsmassor av skrotsten och annat ofyndigt material och avfall.
- Det är viktigt att inventera området innan en efterbehandling sker. Ibland hinner skydds-krävande insektsarter och växter etablera sig eller har området blivit häknings-platser för backsvalor och falkar.

Nationella mål

Det övergripande miljöpolitiska målet för täktverksamhet och gruvbrytning i prop. 1990/91:90:

“Ändliga naturresurser ska utnyttjas försiktigt så att även framtida generationer får tillgång till råvaror. Tillgången till täktmaterial är begränsad.

Grushushållningsplaner upprättas för områden med materialförsörjnings-problem och markanvändningskonflikter. I sådana områden inriktas materialförsörjningen i första hand mot bergtäkter och andra alternativa material till naturgrus.”

Regionala mål

- Hushållningsplanen och grusinventeringar ska hållas aktuella och vid behov uppdateras. Hushållningsplanen är avsedd att användas i kommunal och regional samhällsplanering och vid myndigheternas prövning och tillsyn. Konkretiseringar av det vidare arbetet med att öka användningen av återvinningsmassor bör ske i enlighet med hushållningsplanens intentioner.
- Grus ska användas sparsamt och ersättas med berg, schakt- och överskottsmassor eller bygg- och rivningsavfall där det är möjligt.
- Andelen rent återanvänt material ska öka kontinuerligt till år 2010, och då utgöra mer än 10 procent av ballast-användningen. Uttag av naturgrus ska minska till 25 procent av den totala ballastproduktionen (andel grus var 1998 cirka 55 procent).

- Grundvattenförande geologiska formationer av vikt för nuvarande och framtida vattenförsörjning ska senast år 2010 ha ett långsiktigt skydd mot exploatering som begränsar användning av vattnet.

Kommunala mål

- Medverka till att nya grustäkter ej öppnas om ej väsentligt behov föreligger. I första hand ska grus brytas i äldre ej återställda täkter.
- Nya exploateringar får endast ske i klass III enligt Bjelms grusinventering av Nässjö kommun.
- Grus ska användas sparsamt och ersättas med berg, schakt- och överskottsmassor i de fall där detta är möjligt.
- Vid ansökan om lov för exploatering av mark och vid brytning av berg och grus ska hänsyn tas till landskapsbilden.

ÅTGÄRDSBEHOV

- Att arbeta för att avslutade täkter som ej är efterbehandlade ska iordningställas.

Vattenlandskapet

Miljö kvalitetsmål som berörs i vattenlandskapet är nr 3, 5, 9, 10, 11 och 13.

” Och Gud sade: Må vattnet frambringa ett myller av levande varelser...”

(Bibeln)

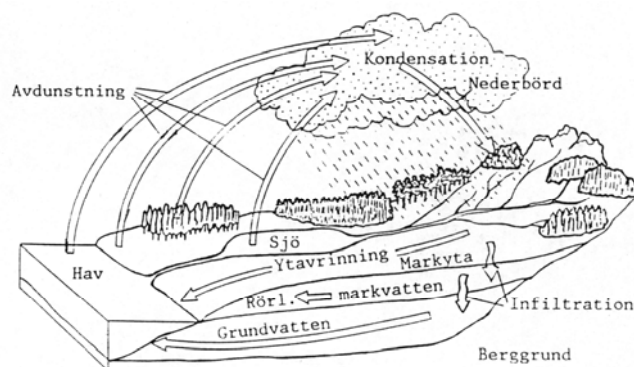
Rent vatten är en av grund-förutsättningarna för livet på jorden. Vi människor är lika beroende av vattnet som växter och djur. Vattnet har också ett starkt symbolvärde för oss. Det kan berätta om vårt ursprung, och tycks slå an en sträng djupt inne i oss. Här upplever vi lugn, stillhet och naturens kraft.

Bild 8 En vacker sommardag vid Storesjön.
Foto Leif Lennartsson

Vattnets kretslopp i naturen

Sedan urminnes tider har mängden vatten på vår planet varit konstant. Det förflyttar sig runt i sitt kretslopp mellan de tre stora miljöerna, hydrosfären (haven, sjöarna och vattendragen) litosfären (jordytan) och atmosfären (luften), och byter ständigt skepnad mellan is, snö, vatten och vattenånga.

Figur 3 Principskiss över den hydrologiska cykeln.
(Skogsmarkens ekologi, del 1)

Av den nederbörd som faller över Sverige avdunstar ungefär hälften och återförs direkt till atmosfären, kyls av och kondenseras till moln. Molnen driver vidare med luftströmmarna och släpper sitt vatten i form av nederbörd, som i regel hamnar över andra områden än där avdunstningen från början ägde rum. Återstoden av nederbörden infiltreras i marken. En del av detta samlas i vattendrag som successivt leder vattnet ned till havet. En annan del sjunker djupare ned och ansluter sig till grundvattnet.

När nederbördsvatten infiltrerats i markytan passerar det först genom den så kallade luftade eller omättade zonen. Djupare ner i marken, i den så kallade mättade zonen, är det bara vatten som fyller porerna och sprickorna i berggrunden. Det är det vattnet som kallas grundvatten. Grundvattnet ingår i vattnets kretslopp och är därför en förnybar natur-resurs.

Yt- och grundvattnets betydelse i naturen.

Grundvattnet har stor betydelse för naturen då det rinner ut i sjöar, vattendrag, våtmarker och källor. Det förser också många av oss med det livsnödvändiga dricksvattnet. Just därför måste grundvattnet vara av god kvalitet och skyddas från de gifter vi människor tillför naturen. Karta 6 visar de viktigaste grundvatten-tillgångarna i kommunen, både de som är ianspråkta eller ej.

Nässjö kommun har många små eller medelstora sjöar, riktigt stora sjöar saknas. Strömmande vattendrag, både små bäckar och större åar, är vanliga i vår kommun. Dessa strömmande vatten är en mycket produktiv miljö. Bäckarna är livsmiljöer för en stor mängd vattenlevande smådjur, som till exempel sländor och snäckor. De är också barnkammare för många fiskar. En stor variation i vattendraget gör att fiskarna trivs, vilket ger ett rikare djurliv. Trädöverhäng över vattendrag hjälper till att få ett rikt fisk- och fågelliv, men

även övrigt djurliv gynnas. Växtligheten skyddar livet i vattendraget samtidigt som jorden binds.

Sjöar och vattendrag har som sagt mycket stor betydelse för den biologiska mångfalden, landskapsbilden, rekreation, friluftsliv, bevattning och som resurs för industri och dricksvattenframställning. För att skydda ovanstående intressen har Nässjö kommun tagit fram en vattenplan.

Sjöar och vattendrag i Nässjö kommun.

Under 1999 – 2000 har Länsstyrelsen i Jönköpings län genomfört "Projekt Höglands-vatten" som innefattar en naturvärdesbedömning av större vattendrag i Tranås, Aneby, Eksjö, Nässjö, Sävsjö och Vetlanda kommuner.

Naturvärdesbedömningens syfte är att fungera som ett verktyg och kunskapsunderlag vid planering och arbete vid och i de berörda vattendragen, se bilaga 3. På Länsstyrelsens hemsida www.f.lst.se (www2.f.lst.se/hoglvtn) finns naturvärdesbedömningen och där kan du hitta ditt vattendrag beskrivet.

Kommunens sjöar och vattendrag ingår i avrinningsområdena Huskvarnaån, Svartån, Emån och Lagan, se karta 4. I Huskvarnaån, Svartån och Emån finns det problem med övergödning. Lagan har däremot försurningsproblem.

Huskvarnaån

Huskvarnaån rinner upp i trakterna av Fredriksdal och mynnar i Vättern. Lannafallssjön är källsjö till åns huvudfåra. Det största biflödet, Stensjön, rinner upp strax väster om Lannafallssjön kring Blekamossen och mynnar i Stensjön i Jönköpings kommun. I Huskvarnaån förekommer utter, Smålands landskapsdjur, som i dagsläget är en hotad och fridlyst art.

Ryssbysjön är en högeutrof (mycket näringsrik) sjö. Genomgående kan sägas att fisk- och fågelfaunan i sådana sjöar är artrikare än i oligotrofa vattensystem. Ryssbysjön har stor betydelse för fritidsfisket på höglandet. Här hittar vi vanligen sju till elva fiskarter. Sjön är känd för sitt bestånd av gädda och gös.

Bild 9 Algblomning i Ryssbysjön

Foto Inger Cesar

Även fågellivet är artrikt. Ryssbysjön är tillsammans med Klackarpasjön och Hästsjön betydelsefulla fågelsjöar både för häck- och flyttfågel. Mindre delar av Ryssbysjön och Hästsjön är fågelskyddsområde.

Fågellivet i Ryssbysjön har försämrats markant under 80- och 90-talet. Sjön ligger långt upp i Huskvarnaåns vattensystem och är den första sjön nedströms Nässjö tätort. Detta har inneburit att många av de föroreningar som släppts ut från Nässjö med omnejd har samlats här. Nässjö är recipient för Nässjö stads avloppsreningsverk och belastar Huskvarnaån med fosfor och kväve.

Under år 2000 gjordes en undersökning av Ryssbysjön av Nässjö kommun och Länsstyrelsen. En åtgärdsplan för att minska fosforläckage och fosfortransport till och från sjön togs fram. Under 2002 gjorde Länsstyrelsen en ansvarsutredning föranledd av planerad undersökning av Ryssbysjöns sediment. En detaljerad sedimentundersökning utfördes sommaren 2003. En riskbedömning och åtgärdsutredning ska tas fram under 2004.

Svartån

Svartåns övre avrinningsområde rinner upp i skogs- och myrmarkerna strax söder om Sjunarydssjön "Svarte källa". Svartån rinner igenom Sjunarydssjön, Hamnarydssjön, Vässledasjön, Flisbysjön och Anebysjön. Älmeshultasjön och Knutstorpssjön har utlopp till Svartån. Svartån mynnar ut i Östersjön.

Fiskfaunan har en för sjöarna relativt normal och artfattig sammansättning. De mer näringsrika sjöarna Flisbysjön och Vässledasjön har däremot upp mot ett tiotal fiskarter. Häckande storlom och fiskgjuse har rapporterat från Sjunarydssjön. Dessa arter är skydds-värda ur en internationellt perspektiv.

Den livskraftiga utterstammen som lever inom avrinningsområdet har ett stort skyddsvärde. Uttern finns på flera ställen i vattensystemet, såväl i Svartåns huvudfåra som i åns biflöden.

Anebysjön och Svartåns dalgång nedströms Flisbysjön är avsatt som riksintresse för naturvården. Även i anslutning till Knutstorpssjön finns det naturvårdsområde i form av strandnära lövängar.

Ledningsgruppen och arbetsgruppen för Svartåprojektet som utgörs av kommunalråd och miljöansvariga i Nässjö, Aneby och Tranås kommuner samt "Rädda Ralångengruppen" och länsstyrelsen i Jönköpings län har arbetat fram en dagvattenpolicy för Övre Svartån. Dagvattenpolicy antogs i Nässjö kommun under år 2003.

Emån

Emån har sina källområden strax norr om Storesjön i anslutning till vatten-delaren mot Lagan och Huskvarnaån. Solgenån och Gårdvedaån är två av de större biflödena.

Sjöar som ingår i åns källflöden i kommunen är Skärvingen, Stensjön, Gisshultasjön, Bäckafallasjön, Vallsjön, Prinsasjön, Sandsjön, Uppsjön, Lillesjön och Storesjön. Emån slutar sin färd i Östersjön.

Bild 10 *En tidig morgon vid Skärvingen*
Foto Leif Lennartsson

Delavrinningsområdet Emån övre, sträcker sig från sjön Grumlan till Storesjön vid Bodafors. I denna del av Emån finns bland annat flodpärlmussla, ett stabilt öringsbestånd, och ytterligare minst fem fiskarter, däribland stensimpa.

Där Emån rinner igenom Bodafors finns ett Ekomuseum. Utställningarna på museet visar i första hand upp historiens och dagens kultur- och naturmiljöer längs denna del av Emån.

På samma plats har biotoper skapats för öringens trivsel och lek. Här kan du också vandra på den trevliga naturstigen ett stycke längs ån.

Delavrinningsområdet Solgenån övre, innefattar i vår kommun Bodanäsaån upp till Bodanässjön samt Gisshultaån till Nässjö. Bodanäsaån rinner från Spexhultasjön och mynnar i Nömmenån strax söder om Nässjö tätort. Ån är påverkad av människans ingrepp men har ändå vissa naturvärden kvar, bland annat finns öring, kungsfiskare och man har även funnit ett bestånd av Safsa. Bodanäsaån är det vattendrag inom Emån med högst andel strömmande och forsande vatten.

Gisshultaån utgör ett av Emåns källflöde och går från Nömmen och norrut till källområdet strax öster om Nässjö. Ån grenar sig längst upp och går även åt väster till Runneryd. Ån kallas bitvis Nömmenån och längst upp Ejebacken. En del kända naturvärden finns i området. Gisshultaån hyser öring i de nedre delarna medan bäckröding finns längre upp i systemet. Källområdet förser ån med kallt vatten och är en förutsättning för bäckrödingbeståndet. Strax nedanför källan ligger den igenvuxna Långarumsgölen, en kärrartad våtmark med rik växtlighet.

En stor del, mer än 60 procent, av Gisshultaån är påverkad. Huvuddelen av detta är en omgrävning av vattendraget. Förutom de fysiska ingreppen är ån belastad med förorenat dagvatten från Nässjö tätort bland annat Ingsbergssjön.

Emåns avrinningsområde är fågellivet generellt sett artfattigt och karakteristiskt för den näringsfattiga sjön. Storlom och fiskgjuse är relativt vanliga. I övriga Europa är dessa arter emellertid sällsynta vilket medför att de har stort skyddsvärde.

I Emåns intresseförening arbetar man för en ekonomisk och miljömässig hållbar samhällsutveckling i Emåområdet. Emåprojektet har tillsammans med länsstyrelsen i Jönköpings län gjort en kartläggning av biotoper i och i anslutning till 76 mil vattendrag inom Emåns vattensystem under 1998.

Emåprojektets dagvattengrupp har utarbetat en gemensam dagvattenpolicy. Dagvattenpolicyn antogs i Nässjö kommun 2001.

Lagan

Lagan som rinner ut i Kattegatt har sitt största källområde och huvudfåra väster om Nässjö kommun. Malmbäckån och Toftån är två biflöden i kommunen. Dessa rinner ut i Härån respektive Skålån i Lagans avrinningsområde. Toftån och i första hand Malmbäckån har få sjöar. Hela den sydvästra delen av kommunen och som tillhör Lagans avrinningsområde är myrrik och sjöarna är små till ytan. Toftån rinner däremot genom några få medelstora sjöar som Almesåkrasjön, Klappasjön och Davidstorpasjön, Davidstorpasjön är relativt opåverkad av mänsklig aktivitet.

Sjöarna i Lagans avrinningsområde är påverkade genom försurning och uppvisar generellt sett näringsfattiga förhållanden. De små sjöarna har relativt höga humushalter medan de något större sjöarna ofta är klarvattensjöar. Vatten-vegetation och fiskfauna är genomgående sparsam och karaktäristisk för den näringsfattiga sjön.

Lagans Vattenvårdsförening har tagit fram en dagvattenpolicy för hela Lagan som antogs i Nässjö kommun 2002.

HOT

Vattnets kvalitet påverkas av många faktorer förutom den naturliga påverkan ifrån berggrund och jordarter. De allvarligaste hoten mot kvalitén i våra vatten och dess mångfald av liv är:

- Luftburna föroreningar kan leda till försurning och övergödning av både mark och vatten.
- Tungmetaller, organiska metallföreningar, bekämpningsmedel och petroleum produkter kan påverka vattendrag och sjöar. Dessa föroreningar kommer från industrier, långväga luftföroreningar, jordbruk, dagvatten- och avloppsutsläpp.
- Föroreningar från vägar och annan bebyggelse kan också påverka och hota sjöar och vattendrag.
- Introduktion av främmande arter kan ses som ett hot mot den naturliga mångfalden i sjöar och vattendrag.
- Avverkningar av växtlighet nära stränder hotar sjöar och vattendrag då marken kommer att avge närsalter, slam och humusämnen till vattnet.
- Strandnära avverkningar hotar livs-miljöerna för fiskar och vattenlevande organismer.

- Utdikning och torvtäkter leder till ökad avrinning från dessa områden, liksom ökade halter av föroreningar och humusämnen som transporteras till sjöar och vattendrag.
- Reglering av sjöar och vattendrag leder till att strändernas växtlighet påverkas och att livsmiljöer för många arter försvinner.
- Markavvattning ger ojämna flödes-variationer under året och ökar risken för uttorkning under sommaren.
- Å-rensningar leder till störningar i både lugna och strömmande delar av vatten-draget.
- Avloppsreningsverkens kväveutsläpp och syretärande ämnen.

Nationella mål

Miljökvalitetsmål nummer 3
”Grundvatten av god kvalitet”

”Grundvattnet skall ge en säker och hållbar dricksvatten-försörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag”.

Målet innebär att vi inte får försämra grundvattnets kvalitet genom mark-användning, uttag av naturgrus, tillförsel av föroreningar med mera. Det grund-vatten som läcker ut i sjöar och vatten-drag (mellan 80 - 90 procent av vattnet) ska ha en sådan kvalitet att det bidrar till en god livsmiljö för växter och djur. Vi måste anpassa vår förbrukning av grundvatten så att vi inte sänker grundvattennivån och äventyrar kvalitet och tillgång.

Miljökvalitetsmål nummer 5 ”Levande sjöar och vattendrag”

”Sjöar och vattendrag skall vara ekologiskt hållbara, och deras variationsrika livsmiljöer skall bevaras. Naturlig produktions-förmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas.”

Målet innebär att vi till nästa generation ska lämna över en miljö där fiskar och andra arter som lever i eller är direkt beroende av sjöar och vattendrag kan fortleva i livskraftiga bestånd. Belastningen av näringsämnen och föroreningar får inte minska förutsätt-ningarna för den biologiska mångfalden.

Vi får inte heller föra in främmande arter och genetiskt modifierade organismer som kan hota den biologiska mångfalden. Målet innebär också att sjöars, stränders och vattendrags stora värden för natur- och kulturupplevelser samt bad- och friluftsliv värnas.

Bild 11 Knölsvan över Storsjön
Foto Leif Lennartsson

Regionala mål

Här nedan finns några av de regionala miljö kvalitetsmålen ur ett generations-perspektiv från Miljömål för Jönköpings län. Se vidare Länsstyrelsens hemsida www.f.lst.se, där finns alla miljö kvalitetsmålen och delmålen som anger inriktning och tids-perspektiv.

- Grundvattnets kvalitet påverkas inte negativt av mänskliga aktiviteter som markanvändning, uttag av naturgrus, tillförsel av föroreningar med mera.
- Förbrukning eller annan mänsklig påverkan sänker inte grundvattennivån så att tillgång och kvalitet äventyras.
- Sjöars, stränders och vattendrags stora värden för natur- och kulturupplevelser samt bad- och friluftsliv värnas och utvecklas hänsynfullt och långsiktigt.
- I dagens oexploaterade och i huvudsak opåverkade vattendrag är naturliga vattenflöden och vattennivåer bibehållna och i vattendrag som påverkas av reglering är vattenflöden så långt möjligt anpassade med hänsyn till biologisk mångfald.
- Sjöar och vattendrag har god ytvattenstatus med avseende på artsammansättning och kemiska och fysikaliska förhållanden enligt EG:s ramdirektiv för vatten (2000/60/EG).

Kommunala mål

- Ytvattenkvalitén i kommunens sjöar och vattendrag ska bibehållas och förbättras.

- Källsjöar och små vattendrag ska skyddas mot ingrepp.
- Under nuvarande förutsättningar ska för varje tre årsperiod kommunala medel säkerställas för fortsatt kalkning av sjöar och vattendrag.
- Strandskyddet ska särskilt beakta den biologiska mångfaldens bevarande i randzonen mellan land och vatten.
- Ledandet av dagvatten i kulvertar bör på sikt minska. Vid ny-anläggning, ombyggnad, reparationer med mera bör man försöka få upp dagvattnet till markplan, anlägga bäckar och dammar i grönstråken.

ÅTGÄRDSBEHOV

- Att ta fram skydds-föreskrifter för ytvattentäkter och revidera skydds-föreskrifter för grundvattentäkter.
- Att projektet i Ryssbysjön går vidare.
- Att dagvattenprojekten Rädda Emåns källor (Ejebäcken) och Skallarpsbäcken följs upp.
- Att förhindra att förorenat dagvatten når recipient utan föregående rening.
- Att ett extra biologiskt reningssteg så kallat 4-steget införs på de kommunala avloppsreningsverk där förutsättning finns. Med detta menas biologiska lösningar som till exempel sedimenteringsdammar och våtmarker.
- Att undanröja vandringshinder för fisk vid Storkvarn, Vikskvarn och Barkansjö kvarn.
- Att arbetet med att restaurera Ingsbergssjön går vidare.

Bild 12 En häger som spanar över Storsjön
Foto Leif Lennartsson

Våtmarker

Miljö kvalitetsmål som berör våtmarker är nr 2, 3, 4, 5, 7, 10, 11 och 13.

Våtmarker är speciella, ibland nästan magiska platser. På myren kunde den skräckslagne vallpojken se irrbloss i den mörka kvällen, förtappade själar utan ro. Många är historierna om bottenlösa kärr och myrar som slukar den oförsiktige. I den här unika miljön möts världarna land och vatten. Här samsas vatten- och landlevande djur och växter, men våtmarken har också sina egna speciella arter.

(Okänd)

Bild 13. Fallamossen är en av de högst belägna mossarna i Sverige.
Foto Inger Cesar

Våtmarker, omfattar allt från sumpskogar till öppna, vidsträckta mossar och tillhör landets artrikaste miljöer. Våtmarker kan karaktäriseras som mark där vatten under en stor del av året finns i eller strax över markytan, samt vegetationstäta vattenområden.

En databas med närmare 35 000 svenska våtmarker finns tillgänglig på webben (www-vmi.slu.se).

Våtmarkens betydelse

Våtmarker börjar användas för bete redan under bondestenåldern. Under järnåldern, då tillgången på vinterfoder avgjorde bondens välfärd fick den en ännu större betydelse. Markerna utnyttjades också för fiske, jakt och för skörd av taktäckningsmaterial. För att bevara resterna av dessa kulturvåtmarker måste de betas eller slås.

Våtmarken är en del i vattnets naturliga kretslopp. Den samlar upp vatten från omgivningen, lagrar, renar och sprider det. Våtmarken är en naturlig vattenreglerare som utjämnar avrinningstoppar till långsammare flöden och fyller på grundvattenmagasinen vilket ger oss dricksvatten även under torrperioder.

Genom sin funktion som filter förbättrar våtmarken vattenkvaliteten och minskar transporten av närsalter, organiskt material, sediment och giftiga ämnen till havet. Eftersom kvävebelastningen har ökat är det intressant att kunna utnyttja våtmarker som kvävefällor.

Med sina många biotoper och stor variationer i fuktighet, öppenhet, näringsförhållande och artsamman-sättning är våtmarken en mycket mångformig naturföreteelse som erbjuder nödvändiga livsmiljöer för ett stort antal växt- och djurarter. Den fungerar också som lekplatser, uppväxt- och födoområden för bland annat grodor och fåglar. För flyttande vattenfåglar är våtmarken en viktig rast- och födoplats.

Åter- och nyskapande av våtmarker

Många förlorade naturvärden kan återfås genom att berika landskapet med våtmarker. Miljöer som försvunnit kan återskapas, till exempel genom att rörlagda diken öppnas och genom att uträtade vattendrag återges sitt naturligt slingrande lopp.

Bild 14 Sileshår, en köttätande växt som trivs på våtmarker.

Foto Lars Rignell

Våtmarker i Nässjö kommun

Arealen våtmark skiljer sig inte nämnvärt från andra kommuner. Totalt täcker de runt 13 procent av landarealen. En stor del av våtmarkerna är mossar (83,7 procent). Av dessa är nära hälften svagt välvda högmossar. Bara en liten del (0,8 procent) är sumpskogar. Störst andel myr finns i sydväst på höjdområdena norr om Tomtabacken. Fallamossekomplexet som också ligger inom detta området utgör kommunens största och mest skyddsvärda våtmarksområde.

Av de 125 inventerade våtmarkerna i Lars Franzéns "Våtmarker i Nässjö kommun" 1995 var endast tre orörda. Idag återstår endast två stycken hydrologiskt opåverkade område. Det är Göljanäs-mossen som är ett myrkomplex på 40 ha och Packebomossen, en välvd mosse på 18 ha. Dessa är viktiga att skydda och bevara för framtiden.

Det är särskilt anmärkningsvärt att dikning är så vanligt i kommunen. Av de 125 inventerade våtmarker är uppskattningsvis hela 110 påverkade av dikning. Våtmarkerna har klassats, där klass 1 är den mest skyddsvärda, se karta 7.

I "Myrskyddsplan för Sverige" (1994) har Naturvårdsverket valt ut landets mest värdefulla myrar. Dessa ska prioriteras vid framtida skydd av myrar. I vår kommun ingår Fallamossen och Svartåmaden i myrskyddsplanen, se karta 7.

I kommunen finns tre industriella torvtäkter med tillstånd att producera torv till jord-förbättrings-medel. Dessa hittar vi i Bodaberg, Älgaryd och Hudaryd, se karta 5.

I kommunen finns även tre mossar (Dynefalla, Fredriksdalsmossen och Skäftesmyr) sedan gammalt uttagna för brytning av torv för energi-ändamål. Dessa så kallade koncessioner har ännu inte utnyttjats, se karta 5.

HOT

- Det främsta hotet mot våtmarkerna och de arter som lever där har varit, och är fortfarande, dikning.
- Vägdragningar och liknande infrastruktur-satsningar är även ett påtagligt hot.
- På senare år har också det ökande kvävenedfallet uppmärksamats. Nedfallet tros kunna påverka flora och fauna på de naturligt så näringsfattiga mossarna.
- Torvbrytning påverkar landskapsbilden för en längre tid. Brytningen kan också påverka närliggande sjöar och vattendrag genom att frigjorda partiklar och näringsämnen läcker ut och förändrar vattenkvaliteten.

- Nedlagd hävd av odlingslandskapets våtmarker är ännu ett hot mot den biologiska mångfalden.

Internationella mål

Sverige har skrivit under våtmarks-konventionen (Ramsar-konventionen), ett internationellt avtal som reglerar skyddet av världens våtmarker, särskilt som livsmiljöer för vattenlevande fåglar. Enligt Ramsarkonventionen, artikel 1:1 är våtmarker: *”Sumpmarker, kärr, torvmossar eller vattenområden, vare sig de är naturliga eller konstgjorda, permanenta eller tillfälliga, eller har ett vatten som är stillastående eller rinnande, sött, bräckt eller salt.”*

Nationella mål

Miljökvalitetsmål nummer 7 ”Myllrande våtmarker”

“Våtmarkernas ekologiska och hydrologiska funktion i landskapet skall bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden”.

Målet innebär att det ska finnas våtmarker av varierande slag med bevarad biologisk mångfald i hela landet. Därför måste våtmarkerna så långt som möjligt skyddas mot dränering, torvtäkter, vägbyggen och annan exploatering. Främmande arter och genetiskt modifierade organismer som kan hota den biologiska mångfalden får inte introduceras. Torvbrytning ska endast ske på lämpliga platser och med hänsyn till miljön och den biologiska mångfalden. Målet innebär också att vi måste värna våtmarkernas värden för kulturmiljö och friluftsliv.

Sverige är i förhållande till landytan ett av världens våtmarksrikaste länder. Vissa våtmarkstyper, exempelvis rikkärr tillhör de mest produktiva livsmiljöer vi känner. De är viktiga biotoper även för arter i kringliggande ekosystem och för rastande flyttfåglar. Våtmarkerna har stor betydelse för den ekologiska variationen i landskapet och för regleringen av näringsutflödet till sjöar och havsområden. Många våtmarker är även viktiga kulturmiljöer eller används för bärplockning och jakt.

Regionala mål

Här nedan finns några av de regionala miljökvalitetsmålen ur ett generations-perspektiv från Miljömål för Jönköpings län. Se vidare Länsstyrelsens hemsida www.f.lst.se, där finns alla miljökvalitetsmålen och delmålen som anger inriktning och tidsperspektiv.

- Hotade arter har möjlighet att sprida sig till nya lokaler inom sina naturliga utbredningsområden så att långsiktigt livskraftiga populationer säkras.
- Torvbrytning sker på lämpliga platser med hänsyn till natur- och kulturmiljön och den biologiska mångfalden.
- Våtmarker skyddas så långt möjligt mot dränering, torvtäkter, vägbyggen och annan exploatering.

Kommunala mål

- Våtmarker (mossar, myr, kärr, sumpskog, strandäng med mera) är viktiga för den biologiska mångfalden och får endast vid synnerligen viktiga behov exploateras.
- Tillstånd för dikning och markavvattning ska ges med stor restriktivitet.
- En skyddszon ska lämnas vid skogsavverkning intill våtmarker. Skydds-zonen ska vara tillräckligt stor så att den kan fungera som skydd åt våtmarkens biologiska mångfald.
- Exploatering av nya områden för torvbrytning både för jordförbättrings-medel och energi-ändamål ska ej tillstyrkas.
- Vid pågående brytning och exploatering av torvmossar ska hänsyn tas till landskapsbilden.

ÅTGÄRDSBEHOV

- Att ge de våtmarker som ingår i länets myrskyddsplan skydd (Fallamosse och Svartåmaden).
- Att inventera de områdena som är helt opåverkade och undersöka vilket skydd som är lämpligt åt dessa två återstående hydrologiskt opåverkade våtmarkerna.

Odlingslandskapet

”Vem vördar daggmasken, odlaren djupt under gräsen i jordens mull. Han håller jorden i förvandling. Han arbetar helt fylld av mull, stum av mull och blind. Han är den undre, den nedre bonden där åkrarna klädas till skörd. Vem vördar honom, den djupe, den lugne odlaren, den evige grå lille bonden i jordens mull.”

(Harry Martinson, Passad)

Bild 15 I Knapparp kan man se slåttermarker i odlingslandskapet.
Foto Inger Cesar

Det svenska odlingslandskapet är mycket gammalt. Det är i odlingslandskapet vi finner gravrösen och andra spår efter människor som levde för tusentals år sedan.

Under järnåldern (500 - 800 f. Kr.) började systemet med slåttermarker (ängar) tillämpas. Vintrarna blev under den här perioden kallare vilket gjorde att bonden var tvungen att ta in vinterfoder till djuren då boskapen inte kunde beta året om. Höskörden togs från fuktiga sjöstränder och kärr (sidvallsängar) och från friska, torra marker (hårdvallsängar). Ofta togs även löv och kvistar från ädla lövträd som ask och alm (hamling).

Genom att djuren nu stallades under en del av året blev det gödsel som kunde

tas om hand och spridas på åkrarna. ”Ängen var åkerns moder” säger det gamla talesättet. Med det menades att näringsämnen togs från ängen då djuren betade och kom åkern till del genom gödslet.

Åkrar och ängar hägnades till skydd mot boskapen, som tvärtemot idag, gick fritt och betade i mer eller mindre glesa skogar. Systemet med inäga (åker och slåttermarker) och utmark (betesmark och skog) behölls i ungefär 1000 år. Boskapskötseln var tyngdpunkten i jordbruket.

I och med skiftesreformerna under slutet av 1700-talet och början av 1800-talen förändrades odlingslandskapet genomgripande. Byarna splittrades upp och gårdarna spreds ut över landskapet.

Under senare delen av 1800-talet och början av 1900-talet dikades stora arealer våtmarker ut och många sjöar sänktes för att få odlingsbar jord.

Dödsstöten för det gamla systemet med inäga och utmark kom med de fossila bränslena (olja och kol). Nu kunde vi göra konstgödsel och mekanisera jordbruket. Jordbrukarna började odla vall, vilket innebar att åkermarken kunde producera både brödsäd och vinterfoder till djuren. Boskapen fick gå i inhägnade hagar eller beta på de gamla ängsmarkerna som inte odlats upp eller på inte alltför avlägsna utmarksbeten. Skogarna som förr hade varit betade började förtätas.

Under de senaste århundradena har jordbruket blivit allt mer effektiviserat och mekaniserat. Detta har medfört dels att mindre markarealer behövs för livsmedelsproduktion, och dels att det traditionella varierade odlingslandskapet ersatts av ett allt mer ensidigt åker- och skogslandskap.

Att bevara ett varierat landskap med ängs- och hagmarker och användning av traditionella brukningsmetoder gynnar den biologiska mångfalden. Av hotade eller hänsynskrävande kärlväxtarter hör nästan 70 procent hemma i det äldre odlingslandskapet.

Bild 16 Kattmynta, mycket sällsynt, finns endast på en lokal i vår kommun.
Foto Inger Cesar

Naturlig fodermarker

De mest art- och variationsrika miljöerna i odlingslandskapet är de "naturliga" slätter- och betesmarkerna, där betesmarkerna står för den största andelen. Hävd och kontinuerlig utmagring av marken är den viktigaste förutsättningen för mångfalden i odlingslandskapet. Dessa ängs- och hagmarker som inte gödslas, kultiveras, dikas eller kalkas är beroende av hävd med slätter eller bete. De kallas vanligen för "ängar". Länsstyrelsen gjorde 1990 en inventering av äng- och hagmarker i Nässjö kommun, se karta 8. Bedömningarna av de inventerade markernas bevarandevärde har skett i första hand efter biologiska kriterier. De områden som bedömts att ha det högsta naturvärdet tillhör naturvärdesklass 1.

Betesmarker

Den naturliga betesmarkens artrika djur- och växtliv måste betas för att kunna bestå. Flertalet av betesmarkerna är tidigare slättermarker där hävdformen övergått till bete. Marken är ofta väldigt näringsfattig vilket leder till en specialisering av växter. Betesdjurens tramp och betestryck gynnar vissa av växterna som till exempel kattfot, blåsuga, solvända och jungfrulin. Ungefär hälften av hagmarken är träd-bärande. Blandlövhagen är den vanligaste typen av träd-bärande hagmark och användes förr för slätter. Ek och björk är dominerande träd men även asp är vanlig.

Slättermarker

Till slättermarker räknas gräsmarker som inte gödslas eller såtts in. De slås med lie eller slätterbalk. Slättermarkernas omfattning har minskat mycket under de senaste 100 åren. Jönköpings län är dock ett av de slätterängsrikaste i landet. Delar av markerna används nuförtiden för annat än slätter och hävdas inte längre. Växter som lever här har vanligen svårt att konkurrera om ljus och näring då de ofta är små och lågvuxna med ett litet näringsbehov. Exempel på arter som gynnas av slätter är darrgräs, svinrot och fältgentiana.

Bild 17 Fältgentianafridlyst i Jönköpings län
Foto Inger Cesar

Det finns olika slåtterängstyper, som exempelvis hackslåttermarker, slåttermader, slåtterkärr och lövängar. I den här typen av marker är efterbete av djur efter höskörden viktig. Det håller gräset kort och produktivt vilket ger ytterligare utmagring av jorden. Därigenom blir det plats för en större mängd arter.

Hackslåttermarker är den vanligaste typen av äng i Nässjö kommun och är typisk för Småland. Markerna är ojämna och steniga och består ofta av små ytor kring åkrar, gårdsgårdar och vägrenar.

Byarna omgavs förr av lövängar. I lövängarna finns buskar och träd av exempelvis en, björk och ek. Numera finns det väldigt få lövängar med ursprungs-växtlighet kvar.

Allmänt om Nässjö kommunens odlingslandskap

Nässjö kommun karakteriseras av ett småskaligt, variationsrikt och mosaikartat odlingslandskap. Av kommunens areal består 14 – 15 procent av odlingslandskapet, åkrarna och betesmarkerna ligger omväxlande runt om små byar eller som ensamgårdar i höjdlägen. I kommunen (1999) var det knappt dubbelt så mycket åkermark mot betesmark och det var vanligast med vallodling. De dominerande sädesslagen var 1999 vårkorn och havre. Under det senaste decenniet har antalet djurhållande bönder minskat, de små mjölkbönderna har lagt ner sin produktion och idag finns det istället färre men större mjölkproducerande gårdar.

Köttproduktionen i kommunen domineras av nötkreatur men det finns några som har får. För kommunens bönder har skogen en stor betydelse ur närings synpunkt. Bondens produktionsskog gör det möjligt att bo kvar på landsbygden och att hålla vissa marker öppna genom hävd.

I anslutning till de ofta mycket små åkrarna finns odlingsrösen, stenmurar, öppna diken och åkerholmar som förutom att de har ett kulturhistoriskt värde också är livsmiljöer för många växter och djur.

Bild 18 Traditionell lieslåtter i Bråna äng
Foto Inger Cesar

HOT

- Intensivt jordbruk
- Närings- och bekämpningsmedel -genom att undvika närings- och bekämpningsmedel i stor omfattning bevaras artrikedomen i åkerns ogräs-flora och markfauna.
- Igenväxning - upphörd hävd är den enskilt största hotet mot odlings-landskapets mångfald. En mängd arter är knutna till en ogödslad, välbetad grässvål eller till gamla ädellövträd som står ljusöppet. Strandängar som är hävdade är mycket viktiga fågelbiotoper.
- Nedhuggning av träd - en stor del av den biologiska mångfalden i odlings-landskapet är knuten till trädskiktet. Speciellt viktiga är solexponerade, grova ädellövträd. Död ved i form av stående eller liggande träd är också viktigt.
- Borttagande av odlingshinder - när åkrar täckdikas, små våtmarker avvattnas eller när stenmurar eller åkerholmar schaktas bort, och fristående träd huggs ner försvinner en mängd småbiotoper som är viktiga för den biologiska mångfalden, se biotopskyddsområden bilaga 4.
- Asfaltering av grusvägar - många arter som växer på trädstammar i till exempel alléer missgynnas av att vägarna asfalteras. De är beroende av det näringsrika dammet från vägarna.
- Atmosfärisk gödsling - det atmosfäriska kvävenedfallet som bland annat beror på avgasutsläpp från trafik och ammoniakavgång från gödselhantering bidrar också till att höja närings-belastningen på naturbetesmarkerna. Även om hävden är aldrig så bra riskerar florán ändå utarmas på grund av gödsling ovanifrån.
- Avbefolkning av landsbygden. Utan permanentboende försvåras i allra högsta grad hävden av vårt kulturlandskap och djurhållning.

Nationella mål

Miljökvalitetsmål nummer 4.
”Ett rikt odlingslandskap”

”Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärkas.”

Det innebär att åkermarken ska ha ett välbalanserat näringstillstånd, bra markstruktur och mullhalt och så låg föroreningshalt att ekosystemens funktioner och människors hälsa inte hotas.

Vidare ska odlingslandskapet brukas på sådant sätt att negativa miljöeffekter minimeras och den biologiska mångfalden gynnas. Den genetiska variationen hos inhemska djur och växter ska bevaras. Främmande arter och genetiskt modifierade organismer som kan hota den biologiska mångfalden ska inte introduceras. Biologiska och kulturhistoriska värden i odlingslandskapet som uppkommit genom lång, traditionsenlig skötsel ska bevaras eller förbättras. Hotade arter och naturtyper ska skyddas och bevaras.

Bild 19 Davidstorp, en typisk gammal småländsk by
Foto Inger Cesar

Regionala mål

Här nedan finns några av de regionala miljö kvalitetsmålen ur ett generations-perspektiv från Miljömål för Jönköpings län. Se vidare Länsstyrelsens hemsida www.f.lst.se, där finns alla miljö kvalitets-målen och delmålen som anger inriktning och tidsperspektiv.

- Odlingslandskapet brukas på sådant sätt att negativa miljöeffekter minimeras och den biologiska mångfalden gynnas.
- Odlingslandskapet är öppet och variationsrikt med betydande inslag av småbiotoper och vattenmiljöer.
- Biologiska och kulturhistoriska värden i odlingslandskapet som uppkommit genom lång, traditionsenlig skötsel bevaras eller förbättras.

Bild 20 En smålandsgårdsgård

Foto Leif Lennartsson

Kommunala mål

- Att stödja och medverka till boende-möjlighet och verksamheter på lands-bygden.
- Att arbeta för bevarande och främjande av de öppna, småskaliga, natur – och kulturmarkerna i landskapet. Då är djurhållning en viktig del.
- Att bevara klass 1 objekt av ängs- och hagmarker.
- Att främja en övergång till ekologisk produktion inom jordbruket.
- Att spridning av gödsel (stallgödsel och konstgödsel) och bekämpningsmedel får ej ske närmare öppet vatten än 6 m från vattnets kant vid högvattenläge. I dessa kantzoner skall marken alltid vara bevuxen höst och vinter. Vid låglänta marker eller kuperad terräng skall ett skyddsavstånd om minst 20 m tillämpas.
- Kommunala medel ska årligen säkerställas till skydd för områden och objekt i skogs- och odlingslandskapet.

ÅTGÄRDSBEHOV

- Att genomföra en inventering av lantbrukets gödsellagringskapacitet med avseende på läckaget till omgivningen.

Skogslandskapet

Miljö kvalitetsmål som berör skogslandskapet är nr 1, 2, 3 och 7.

”Jag tänker på träd som inte liknar människor. Och varför? Det är befriande att se dem. De lugnar oss. Det finns inget högmod i dem. Hur högt de än växer när de inte upp i himlen. Det har aldrig funnits predikande träd. De står och lyssnar och är furor. De böjer sina kvistar mot oss – tröstande eller likgiltiga – som den vitstammiga björken.”

(Ella Hillbäck, Ur träden.)

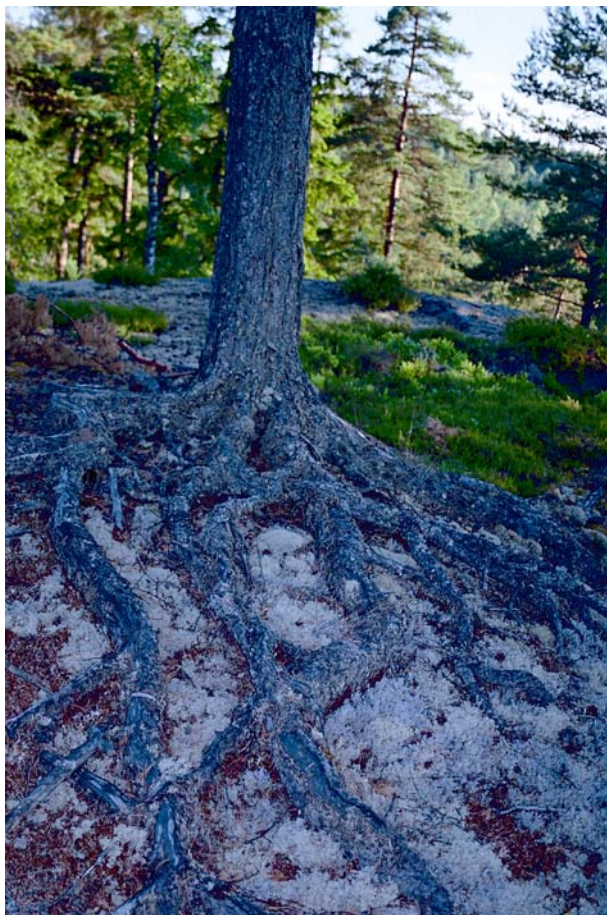

Bild 21

Foto Inger Cesar

Skogen är viktig för oss högländsbor, omgärdade som vi är av den mäktiga, mörka och tryggt susande granskogen. Skogen har fött oss i generationer, och står för liv och biologisk mångfald. Den är en av våra viktigaste råvaror, samtidigt som den erbjuder friluftsliv, rekreation och jakt.

Landskapet i kommunen är starkt kulturpräglat och den mänskliga påverkan på skogen har funnits med under flera årtusenden. Dagens skogar, om vi med detta menar de senaste århundradena, är nästan utan undantag påverkade av mänskliga aktiviteter. Skogen är präglad av bete, svedjning, avverkningar, kolvedshuggning med mera.

Den stora förändringen i skogslandskapet kom runt sekelskiftet 1900, när jordbruk och skogsutnyttjande skiljs åt som två olika näringar. Ett skogsutnyttjande som enbart tar sikte på virkesproduktion vann så småningom insteg även hos bönderna. Under ett halvsekel överutnyttjades skogen då den dels användes på traditionellt bondesätt som gick ut på att producera många nyttigheter och samtidigt bedrevs det stora avverkningar. Från början av 1900-talet till i dag har mycket stora förändringar skett i de småländska skogarna. Förändringarna kan sammanfattas med att skogsmarksareal, slutenhet, virkesvolym och tillväxt har ökat, medan naturvårdskvaliteter i form av gamla träd, grova träd, död ved och brandpåverkan minskat kraftigt. Även strukturer som luckighet, öppnare skogar och våtmarker, vilka är viktiga för många i dag trängda arter, har minskat kraftigt.

Skog är den dominerande landskapstypen i länet. Inte mindre än 70 procent av ytan består av skogsmark. Anledningen är att berggrund, jordarter och klimat ger dåliga förutsättningar för odling. Nästan all skogsmark används i ett aktivt skogsbruk och har påverkats av människan under en mycket lång tid. Skogen betraktas som en ekonomisk resurs som ska utnyttjas så effektivt som möjligt. Detta leder i regel till att skogar med jämnåriga träd, där ofta en trädart, gran eller tall, helt dominerar.

Den så kallade urskogen, en gammal helt orörd skog, som uppkommit genom naturlig föryngring. Några större urskogar finns varken i kommunen, länet eller i resten av södra Sverige. De skogsområden som fått stå orörda under lång tid kallas i stället för naturskog, det vill säga gammal, självsådd och olikåldrig skog. Att skogen är orörd medför att det finns gott om död ved i form av lågor (liggande döda träd), högstubbar och torrakor (stående döda träd) av olika grovlek och nedbrytningsgrad. Typiskt för naturskogar är också att den ibland glesar ut och att det finns en del grova träd. Naturskog har störst betydelse för det lägre djur- och växtlivet.

Här finns ofta en mångfald av bland annat lavar, mossor, svampar och insekter. De äldre och grova träden kan vara boplatser för hålbyggande fåglar som hackspettar och ugglor. Merparten av dagens skogar är kulturskogar som ofta är ganska artfattiga.

Bild 22 *Flugsvamp*
Foto Leif Lennartsson

Miljötänkandet inom skogsnäringen är just nu inne i en intensiv utvecklingsfas. Efter Rio-konferensen (1992; Skogsprinciperna) sätts nu fokus på uthålligt skogsbruk. Medvetenheten har ökat bland skogsägarna som alltmer själva börjar integrera miljöfrågorna i skogsbruket.

Allmänheten/konsumenterna blir också allt bättre på att driva på och ställa krav för att få miljöanpassade produkter.

Utvecklingen inom skogsbruket driver fram nya skogsbruksplaner, naturvärdesinventeringar, miljölednings- och certifieringssystem. Syftena med ett certifieringssystem är att skapa ett skogsbruk där produktions-, skydds- och sociala aspekter integreras. Att certifiera skogsbruket är också ett sätt att försöka framhålla skogsprodukter såväl nationellt som internationellt.

Skogsvårdsstyrelsen är länets tillsynsmyndighet och anger hur skogsbruket ska bedrivas enligt de två jämställda målen miljö och produktion.

Information om miljövärden i skogen kan du finna på www.svo.se. Skogsvårdsorganisationen har inventerat sumpskogar och nyckelbiotoper. Inventeringen av sumpskogar har skett på all skogsmark i landet. Inventeringen av nyckelbiotoper och naturvärdesobjekt är utförda enbart på privat skogar.

För att bevara fina naturområden i skogen kan skogsvårdsstyrelsen sluta avtal med skogsägarna om biotopskyddsområden och naturvårdsavtal. Biotopskyddsområde kan bildas för att bevara naturvärden som omfattar mindre markområden,

oftast mindre än 5 hektar. Ett beslut om biotopskyddsområde innebär inte alltid att området skall lämnas till fri utveckling. En del biotoper är beroende av skötsel för att naturvärdena skall bevaras eller öka. Ett beslut om biotopskydd gäller för all framtid. Till skillnad från biotopskyddsområden är naturvårdsavtal ett helt frivilligt åtagande från markägarens sida. Naturvårdsavtal lämpar sig bäst för biotoper som är beroende av skötsel för att dess naturvärden skall bevaras eller öka. Den längsta avtalstiden för ett naturvårdsavtal är 50 år. I vår kommun finns det idag (2005) tio stycken biotopskyddsområden och elva stycken naturvårdsavtal. Antalet skyddade områden förändras efterhand som skogsvårdsstyrelsen skriver avtal med skogsägarna.

Bild 23 *Mattarps bokskog*
Foto Leif Lennartsson

Allmänt om skogen i Nässjö kommun

Den mest utbredda skogstypen i Nässjö kommun är blåbärsgrenskogen, men även barrblandskog. Det förekommer även blandskogar med lövträd, oftast björk och asp.

Inom kommunens gränser finns det 60 000 ha skogsmark, vilket innebär cirka 9 miljoner m³ skog. Det är hela 90 procent av skogen som är privatägd och resten delas mellan olika aktiebolag, staten och kyrkan. Gran finns på cirka 68 procent av skogsmarkerna, tall på cirka 26 procent och löv på 6 procent. Det är endast 350 ha som är natur- och kulturskyddad skogsbevuxen mark det vill säga 0,58 procent. I det privata skogsbruket görs sedan 1997 gröna skogsbruksplaner och skogen certifieras successivt enligt PEFC eller FSC. Både PEFC (Pan European Forest Certification) som är europeisk organisation och FSC (Forest Stewardship council) som är en internationell organisation ska det finnas en grön skogsbruksplan inom en 5 års period efter certifieringen.

Kommunen äger 1870 ha skogsmark, se karta 1. Av den är 1440 ha produktiv skogsmark. Skogssällskapet förvaltar skogen i samråd med tekniska servicekontoret. Kommunens skog är spridd och mestadels tätortsnära, de har grön skogsbruksplan men saknar certifiering enligt PEFC eller FSC.

Bild 24 Låt gamla nedfallna träd vara kvar i skogen för att öka den biologiska mångfalden.
Foto Christer Blom

HOT

- Korta omloppstider i skogen gör att det finns färre gamla träd och mer ungskog. Bristen på gamla träd och äldre skogsekosystem drabbar vissa arter av lavar, svampar, mossor, snäckor och insekter som lever i sena nedbrytningsstadier och behöver död ved som näring. Dessa vedberoende arter kommer att försvinna i takt med att deras livsmiljöer försvinner.
- Skogsbryn som är övergångszoner mellan jord- och skogsbruksmark tillåts att försvinna.
- Igenväxning av gamla lövängar som sakta övergår till grandominerad skog och hotar både lövträd och markflora.
- Antalet döda träd minskar såsom vindfällan och torrakor.
- Sumpskog hade förr en mycket stor utbredning, men genom omfattande dikningar är sumpskogen nu en av de mest hotade naturtyperna.
- Avverkning i tätortsnära skogar bidrar till minskad biologisk mångfald i tätortsmiljön och sociala värden försvinner.

Förutom brukandets negativa konsekvenser på skogslandskapet i kommunen, påverkas skogen även av luftföroreningar som på sikt hotar att försura och inverka negativt på både skog och mark. En ökad försurning av skogsmarkerna leder bland annat till:

- höjda halter löst aluminium i marken vilket kan vara skadligt för många svampar, växt- och djurarter
- försurat avrinningsvatten från skogsmarkerna kan innehålla giftigt oorganiskt aluminium som påverkar sjöar och vattendrag
- utlakning, det vill säga minskning av markernas förråd av näringsämnen
- långsiktig obalans i marken, vilket kan påverka både tillväxt och virkeskvalitet

Nationella mål

Miljökvalitetsmål nummer 2
”Levande skogar”

”Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion skall skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas.”

Detta innebär att skogsmarkens naturgivna produktionsförmåga bevaras. Skogsekosystemets naturliga funktioner och processer upprätthålls. Inhemsk växt- och djurarter ska kunna leva under naturliga betingelser och i livskraftiga bestånd. Hotade arter och naturtyper skyddas. Främmande arter och genetiskt modifierade organismer som hota den biologiska mångfalden får inte introduceras. Kulturminnen och kulturmiljöer värnas. Skogens betydelse för naturupplevelser och friluftsliv tas tillvara.

Regionala mål

Här nedan finns några av de regionala miljö kvalitetsmålen ur ett generationsperspektiv från Miljömål för Jönköpings län. Se vidare Länsstyrelsens hemsida www.f.lst.se, där finns alla miljö kvalitetsmålen och delmålen som anger inriktning och tidsperspektiv.

- Skogsmarkens naturgivna produktionsförmåga bevaras.
- Naturlig föryngring används på för metoden lämpliga marker.
- Skogarnas naturliga hydrologi värnas.
- Skötselkrävande skogar med höga natur- och kulturmiljö värden vårdas så att värdena bevaras och förstärks.
- Skogar med hög grad av olikåldrighet och stor variation i trädslagssammansättning värnas.

Kommunala mål

- Det kommunala skogsbruket ska bedrivas så att det främjar den biologiska mångfalden och framstå som en förebild.
- Kommunala tätortsnära skogar ska ej ses som produktionsskog utan vara en tillgång av sociala upplevelser för tätortens invånare.
- Vid avverkning i privatägda tätortsnära skogar ska största varsamhet och naturhänsyn iakttas.
- Kommunen bör medverka till att lövandelen ökar i de kommunalägda skogarna.

- Skog i anslutning till myrar (myrholmar) och andra våtmarker ska sparas.
- All sumpskog ska sparas.
- Tillstånd för skyddsdikning och annan markavvattning ska behandlas med stor naturhänsyn vid ansökan.
- Hyggesbränning bör prövas som ett alternativ till konventionella metoder.
- Kommunala medel ska årligen säkerställas till skydd för områden och objekt i skogs- och odlingslandskapet.

ÅTGÄRDSBEHOV

- Att ta fram en skötselplan för kommunalt ägda tätortsnära skogar. Skötselplanen skall främja och bevara den biologiska mångfalden och möjlighet till friluftsliv.
- Att införa skogsbete i vissa kommunala tätortsnära skogar för att främja den biologiska mångfald och öppnare landskap.
- Att skydda delar av kommunala skogsområden inom fördjupad översiktsplan som viktiga kärnområden och randzoner runt staden. Den biologiska mångfalden ska främjas inom dessa områden. Från dessa områden ska gröna stråk löpa in mot staden och fungera som förbindelselänkar mellan staden och landsbygden.
- Att kommunens skogsbruk certifieras enligt PEFC eller FSC.

Grönstruktur i stadsplaneringen

Miljö kvalitetsmål som berörs i grön-strukturen är nr 1, 8 10, 12 och 15.

*När det sista trädet är fällt
den sista floden förgiftad
den sista fisken fångad
då först kommer människan
att upptäcka
att hon inte kan äta pengar*

Gammal indianlegend

Vi behöver naturen runt omkring oss även om vi har valt att bo i en stad. I dagens planering är det viktigt att fylla de sociala behov som sammanknyts med tillgången på naturområden och grönytor i anslutning till bostäder och skolor. Under de senaste åren har begrepp som grönområden och grönstruktur börjat användas alltmer. Med begreppen menas grönområden och grön-struktur i och i anslutning till städer och tätorter.

Tillgången till natur- och grönområden är viktigt för stads- och tätortsbor, både som ett berikande inslag i vardagsmiljön och för att tillgodose behoven av rekreation och friluftsliv. Inte minst viktigt för skolor och barnomsorg. Vissa grönområden, bland annat parker och trädgårdar, är ofta bärare av betydande kulturhistoriska värden. De har även betydelse för den biologiska mångfalden genom att fungera som grönområden och spridningskorridorer.

En genomtänkt grönstruktur kan påverka kvaliteten på stadens luftmiljö. Gröna kilar (spridningskorridorer) från landet in mot staden i kombination med ett ringformigt grönområde ger optimal ventilerings av staden, menar den tyske forskaren Aloys Bernatzky i boken "Gröna områden i planeringen". Även mindre spridda grönytor förbättrar stadsklimatet och luftkvaliteten. Grönområdenas växtlighet påverkar faktorer i stadsmiljön som vindförhållanden, luftfuktighet, sol och skugga och därigenom markens upptagning och lagring av värme. Generellt kan man säga att växtligheten positivt påverkar tätortens lokalklimat.

Träd och buskar fungerar som effektiva luftrenare. Trädens och buskarnas löv och barr har god förmåga att fånga stoftbundna föroreningar. Stadsluften som passerar en trädkrona är bara hälften så förorenad av tungmetallhaltigt stoft när den kommer ut på andra sidan. Befintliga trädridåer utmed vägar och industriområden fungerar som skyddszoner. Förutom att växtligheten reducerar luftföroreningarna har de också en viss bullerdämpande effekt.

Lockande och intressanta rekreativmiljöer i tätorterna kan skapas med hjälp av dagvattnet. Bland annat kan dammar, bäckar och våtmarker ersätta kulverterade dagvattensystem där det är möjligt. Genom att forma gröna stråk med öppet dagvatten vinner vi inte bara en trevlig rekreativmiljö utan även en reningseffekt på dagvattnet.

*Bild 25 Förskolebarn på utflykt i Koltorpsskogen
Foto Monica Johansson*

Ö-biogeografiska teorin

För att kunna erbjuda tätortsborna en biologisk mångfald bör vi planera utifrån naturens egna krav och möjligheter att bidra med detta.

Den så kallade ö-biogeografiska teorin används ofta i bebyggelsemiljö, för att se hur spridning och överlevnad sker för växt och djurarter. Huvudtes i denna ö-biogeografiska teorin är att antalet arter, särskilt djurarter, dels ökar ju större areal ett område (en ö) har, dels är beroende av avståndet mellan de isolerade områdena (öarna) och ett "fastland". Det totala artantalet är dock inte bara beroende av arealen. Öar som ligger isolerade uppvisar ett lägre artantal.

Genom att spara befintliga eller åstadkomma nya spridningsmöjligheter som till exempel korridorer av sammanhängande vegetation kan isoleringen minskas. Nya individer kan "invandra" utifrån. I den grönstruktur som beskrivs för Nässjös tätort har ö-biogeografiska teorin använts, se karta 9.

Grönstruktur i Nässjö tätort

Tätorter i Nässjös storlek eller större bör ha någon typ av grönstruktur plan för att värna om stadens naturområden. Övriga tätorter i kommunen är av den storleken att invånarna har relativt nära till natur- och grönområden. Varje tätort i kommunen har ett friluftsområde utlagt i översiktsplanen, se avsnittet friluftsliv och karta 10.

Viktiga områden för tätortens grönstruktur och områden för spridning av biologisk mångfald mellan stad och landsbygd, är vanligtvis belägna som en grön ring runt en tätort. Samma områden konkurrerar ofta med andra viktiga intressen, exempelvis tillgång på attraktiva områden för industrietablering, bostadsbebyggelse och skogsavverkning. I Nässjö tätort är det också viktigt med att det lämnas plats till en ringled och infartsvägar till och mellan industriområdena. Vagnätet runt staden tillsammans med järnvägsnätet utgör kraftiga barriärer som hindrar spridning av biologisk mångfald mellan stad och landsbygd. Eftersom flera motstående intressen ofta föreligger är det särskilt viktigt att planering och exploatering inom tätortsnära grön- och skogsområden föregås av en naturvärdesbedömning som anger vilken naturhänsyn som ska vidtas.

Viktiga tätortsnära grönområden presenteras här på en grönstrukturskarta för Nässjö tätort, se karta 9. Observera att detta är ingen grönstruktursplan.

Grönstrukturen är uppdelad i två klasser, dels viktiga grönområden och dels mycket viktiga grönområden för rekreation och spridning av biologisk mångfald. De senare är också mycket viktiga kärnområden med tillhörande spridningskorridorer.

HOT

- Miljömålet ”god bebyggd miljö” feltolkas.
- Konkurrerande intressen
- Resursbrist

Bild 26 Myrstack i Koltorpsskogen
Foto Monica Johansson

Biologiska kärnområden är benämningar på sammanhängande naturområden som är tillräckligt stora för att från lokala förhållanden kunna behålla naturliga livskraftiga ekosystem.

Biotopöar är i bebyggelsen avgränsade områden med rester av ett tidigare jordbruks- eller skogslandskap så kallade ”vildare” naturparker.

Spridningskorridorer är grönytor som fungerar som viktigare spridningsvägar mellan kärnområden och biotopöar eller biotopöar sinsemellan.

Gröna stråk är gång- och cykeltrafikleder ut till stadens biologiska kärnområden och större biotopöar. De ökar tillgängligheten genom att erbjuda leder som upplevs trafiksäkra och avskilda från övrig bebyggelse.

Kvartersparker är små grönområden med värdefull miljö för det lokala kvarteret. De består ofta till vissa delar av traditionellt skött park med anlagda rabatter och lekplats.

Nationella mål

Miljö kvalitetsmål nummer 8 "God bebyggd miljö".

"Städer, tätorter och annan bebyggd miljö skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden skall tas tillvara och utvecklas. Byggnader och anläggningar skall lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas."

Målet innebär att den bebyggda miljön ska ge skönhetsupplevelser och trevnad. Utbudet av bostäder, arbetsplatser, service och kultur ska vara så varierat, att möjligheter ges till ett rikt och utvecklande liv för alla människor. Transporter och transportanläggningar ska lokaliseras så att skadliga intrång i stads- eller naturmiljön begränsas och så att de inte medför hälso- eller säkerhetsrisker eller i övrigt störande för miljön. Miljöanpassade kollektivtrafiksystem ska finnas tillgängliga och förutsättningarna för säker gång- och cykeltrafik vara goda.

Målet innebär också att människor inte ska utsättas för skadliga luftföroreningar, bullerstörningar, skadliga radonhalter eller andra oacceptabla hälso- eller säkerhetsrisker. Närheten till parker och naturområden ska värnas så att behovet av lek, rekreation och lokal odling samt ett hälsosamt lokalklimat kan tillgodoses. Den biologiska mångfalden ska bevaras och utvecklas.

Bild 27 Långparken i Runneryd och ett viktigt område för förskola, skola och de boende.
Foto Monica Johansson

Regionala mål

Här nedan finns några av de regionala miljö kvalitetsmålen ur ett generationsperspektiv från Miljömål för Jönköpings län. Se vidare Länsstyrelsens hemsida www.f.lst.se, där finns alla miljö kvalitetsmålen och delmålen som anger inriktning och tidsperspektiv.

- Den bebyggda miljön ger skönhetsupplevelser och trevnad samt har ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur så att alla människor ges möjlighet till ett rikt och utvecklade liv och så att omfattningen av människors dagliga transporter kan minskas.
- Natur- och grönområden med närhet till bebyggelsen och med god tillgänglighet värnas så att behovet av lek, rekreation, lokal odling samt ett hälsosamt lokalklimat kan tillgodoses.
- Transporter och transportanläggningar lokaliseras och utformas så att skadliga intrång i stads- eller naturmiljön begränsas och så att de inte utgör hälso- eller säkerhetsrisker eller i övrigt är störande för miljön.
- Miljöanpassade kollektivtrafiksystem av god kvalitet finns tillgängliga och förutsättningarna för säker gång- och cykeltrafik är goda.

Kommunala mål

- Det finns ofta ett flertal intressen som gör anspråk på tätortsnära grön- och skogsområden i kommunen och konflikt situationer kan uppstå. En naturvärdesbedömning och förslag till anpassning ska därför göras vid all planering som berör grön- och skogsområden.
- I den fysiska planeringen är det viktigt att på ett tidigt stadium skydda och förstärka den biologiska mångfalden även i staden och ta hänsyn till våra behov av en god livsmiljö.

Vid framtagande av en Grönstrukturplan bör man beakta:

- Tätortens invånare ska ha tillgång till grönområden, inom ett gångavstånd på 10 – 15 minuter, som motsvarar deras dagliga rekreationsbehov.
- Biologiska kärnområden inom och i anslutning till tätorter ska skyddas mot att bli uppdelade.
- Biotopöar inom och i anslutning till tätorter ska skyddas mot exploatering.
- Gröna stråk och kilar som kopplar samman tätorterna med omgivande landskap ska främjas och bevaras.
- Gröna stråk för gång- och cykeltrafikanter ut till tätorternas närrekreationsområde ska främjas.
- Spridningskorridorer ska bevaras för främjande av den biologiska mångfalden.
- Öppna dagvattensystem inom tätorterna ska knytas till grönstrukturen i den kommunala planeringen.

ÅTGÄRDSBEHOV

- Att ta fram en grönstrukturplan.

Bild 28 Från skogens skafferi - lingon
Foto Leif Lennartsson

Allemansrätten

”Njut av ljuva blommors doft, fågelsång och skogens tysta ro, Naturen välkomnar oss - På ett villkor! Du måste vara varsam och du måste visa hänsyn”.

Det vi kallar allemansrätt är något mycket gammalt. Redan på 1200-talet reglerades i Magnus Ladulås landskapslagar vad man fick och inte fick göra på annans mark. Landskapslagarna skyddade i första hand markägarens ekonomiska intressen. Det fanns inga bestämmelser som begränsade nyttjandet med hänsyn till naturen. Detta kom först drygt 700 år senare. Dessa rättigheter och skyldigheter kallades dock inte allemansrätt på den tiden. 1899 nämns ordet allmänningrätt, det vill säga ”en rätt för alle män” i en vattenrättsutredning, men det är först på 1940-talet begreppet blev helt etablerat.

Grundprincipen *Inte störa - inte förstöra* har hängt med sedan medeltiden, men det var först under 1900-talet då folk fick fritid som allemansrätten användes för friluftsliv.

Den första naturvårdslagstiftning kom 1909 och samma år avsattes landets första nio nationalparker. På 1940-talet kom friluftslavinen. Folk gav sig ut i naturen; cyklande, tältande och vandrande. De boende på landsbygden tyckte de blev störda och att naturen tog stryk på grund av de friluftstörstande stadsborna. Nu började de första moderna lagarna ta form, som reglerar hur vi får bete oss i naturen med naturens bästa som utgångspunkt.

Under århundradena har vår urgamla sedsvanerätt ifrågasatts många gånger, men trots det har det förändrats väldigt lite sedan medeltiden. Dock är dess existens långtifrån självklar. Därför måste vi vårda och försvara den.

För vidare information om vad allemansrätten innebär se Naturvårdsverkets hemsida www.naturvardsverket.se eller kontakta Naturvårdsverket eller Länsstyrelsen.

- 1952 nämns Allemansrätten för första gången i ett uppslagsverk och lagarna från 1909 ersattes med en naturskyddslag.
- 1965 kom den nya naturvårdslagen
- 1984 höjdes röster för att ändra allemansrätten och upphöja den till lag. Så blev det nu inte.
- 1992 allemansrätten hotades då markägarna ville stärka sin ägandeställning. I samband med detta höjdes röster för att i lag skydda allemansrätten, men inte heller nu blev det så.
- 1994 nämns allemansrätten i grundlagen
- 1999 träder miljöbalken ikraft och allemansrätten får en egen paragraf. *”Var och en som utnyttjar allemansrätten eller annars vistas i naturen skall visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med den”.* (Miljöbalken 7:1)

HOT

- Att Allemansrätten missbrukas och att de som använder naturen inte visar hänsyn till markägaren
- Turist- och friluftsföretag tar inte hänsyn till Allemansrätten

Kommunala mål

- En dialog mellan allmänheten, företag, kommunen och markägarna.
- Göra allemansrätten attraktiv på kommunala marker.

ÅTGÄRDSBEHOV

- Information om allemansrätten för att öka kunskap och hänsyn till naturen.
- Att turistnäringen tydliggör allemansrättens skyldigheter för besökande av Nässjö kommun.

Friluftsliv

*Granens barr är korta och sitter ett och ett.
Tallens barr är långa och sitter två och två.
Enens barr är korta och sitter tre och tre och
s-t-i-c-k-s!!!*

(Barnens ramsbok)

Friluftslivet ingår som en del av naturvården och kan definieras som *vistelse utomhus i naturen, enskilt eller i grupp*. Ett annat försök till definition är *fysisk aktivitet utan tävling med naturkontakt*. Friluftsliv kan innebära allt från en stilla promenad till större organiserade expeditioner med övernattnig i tält. Det kan också vara jogging och skidåkning efter markerade leder. Det handlar kort och gott om naturnära, för naturen skonsamma ej motordrivna aktiviteter utan krav på särskilda anläggningar. Friluftslivet kan ge utmaningar, spränga gränser för det man vågar, vara en spännande aktivitet, ge avkoppling, frid, stillhet och ro. Många menar att friluftsliv är en del av vår livsstil. Naturkontakt är nödvändig för att ge kunskap om ekologiska samband som kan ge oss ett miljömedvetande och en insikt om hur vi påverkar naturen runt omkring oss.

Det moderna samhället fjärrar oss allt mer från den natur som människan sedan urminnes tider levt i samklang med. Friluftslivet berikar våra liv och ger oss chansen att för en stund åter bli en del av naturen runt omkring oss.

Det finns numera ett starkt samhällsintresse för friluftsliv då det spelar stor roll för människors hälsa och välbefinnande. Men vi vet också att naturen runt knuten exploateras.

Allemansrätten är begränsad och ifrågasätts allt oftare. I stora delar av vårt land har naturen blivit allt fattigare på upplevelser. Samtidigt ökar vårt behov av motion och naturkontakt genom stillasittande jobb, ökad urbanisering och allt hårdare konkurrens om vår fria tid.

De flesta av oss förlägger vår utomhusrekreation i grönområden inom eller nära tätorten. Friluftsliv hör till det dagliga livet och ska kunna utövas där vi bor. I de flesta fall är det kommunen som har huvudansvaret för skötsel av rekreation- och friluftsområden.

Friluftsliv och friluftsområden i Nässjö kommun

Många kommuner har köpt in stora markområden för att tillgodose friluftslivets behov. Lövhult utanför Nässjö tätort är ett så kallat fjärrströvsområde som även har markerade leder, ordnade rast- och lägerplatser och andra målpunkter.

I sin fysiska planering ska kommunen ta hänsyn till friluftslivet och skydda friluftsområden så långt som möjligt. I översiktsplaneringen har kommunen hittills mest betraktat naturen närmast tätorterna som reservmark för ny exploatering. Tätortsnära skogs- och grönområden är till största delen kommunägt och köptes upp just för att vara reservmark. Kommunägda skogar brukas oftast med vinstintresse i stället för att bevaras som tillgängliga strövsområden för bostadsområden, skolor och daghem. Friluftslivet som idag är ett lika stort särintresse som exploatering för bostäder och industri bör ges ett större utrymme i den fysiska planeringen.

Nässjö kommuns översiktsplan har utlagda friluftsområden, se karta 10.

Närströvsområde

Närströvsområden kallar vi naturen närmast bostäderna som är tillgängliga för oss alla i enlighet med allemansrätten. Ett närströvsområde ska kunna nå enkelt till fots, direkt från bostaden och vara 25-100 ha.

Fjärrströvsområde

Fjärrströvsområden är större friluftsmarker än närströvsområden och bör omfatta ett antal hundra hektar. De ska ge möjligheter till friluftsliv som är mer utsträckt i tid och rum. Exempel på fjärrströvsområde är Lövhults friluftsområde.

HOT

- Konkurrerande intressen.
- Behovet av närströvsområden underskattas.

Kommunala mål

- I fjärrströvmråden bör skogsbruket bedrivas med högsta möjliga naturhänsyn.
- Lövhults friluftsområde: Skogsbruket ska anpassas till friluftslivet. Den biologiska mångfalden ska skyddas i hela området. För vissa delar av Lövhults friluftsområde ska naturreservat bildas och områdesbestämmelse upprättas.
- Behovet av närströvmråden och andra grönområden ska tillgodoses i den kommunala planeringen.
- Kommunalt ägda skogar ska utgöra de goda exemplen i avseende på friluftsliv och biologisk mångfald.
- Vissa kommunala tätortsnära skogs - och grönområden ska avsättas som närströvmråden och undantas från vinstbaserat skogsbruk.

ÅTGÄRDSBEHOV

- Att vid revidering av fördjupad översiktsplanen ska följande punkter särskilt beaktas:
 - Varje nytt bostadsområde bör planeras så att det finns ett närströvmråde på gångavstånd.
 - Varje skolenhet bör ha ett naturområde i närheten till skolbyggnaden som ett yttre klassrum.
 - Förskolor och fritidshem bör också tillförsäkras naturområden i närheten till sina lokaler.
- Att skydda gröna stråk och kärnområden i tätorterna som värdefulla rekreationsområden. Stråken kan tjänstgöra som gröna korridorer för vandring och skidåkning ut till större strövmråden.

- Att informera besökande i Lövhult om olika biotopområden. Naturtyperna ska beskrivas och information om naturen ska finnas tillgänglig.
- Att upprätta områdesbestämmelse för Lövhult.
- Att kontinuerligt underhålla Höglandsleden. Fler övernattningsplatser bör anläggas.
- Att upprätta en skötselplan för kommunala tätortsnära skogs- och grönområden med avseende att ge skydd för rekreationsområdena.
- Att planera en cykel/turistled för besökande. Leden ska genomkorsa delar av Nässjö kommuns natur- och kulturmiljöer.

Bild 29 *En härlig vinterdag vid Friluftsförbundets stuga i Lövhult*
Foto Lars Rignell

Friluftsliv

*Granens barr är korta och sitter ett och ett.
Tallens barr är långa och sitter två och två.
Enens barr är korta och sitter tre och tre
och s-t-i-c-k-s!!!*

(Barnens ramsbok)

Friluftslivet ingår som en del av naturvården och kan definieras som *vistelse utomhus i naturen, enskilt eller i grupp*. Ett annat försök till definition är *fysisk aktivitet utan tävlan med naturkontakt*. Friluftsliv kan innebära allt från en stilla promenad till större organiserade expeditioner med övernattnig i tält. Det kan också vara jogging och skidåkning efter markerade leder. Det handlar kort och gott om naturnära, för naturen skonsamma ej motordrivna aktiviteter utan krav på särskilda anläggningar. Friluftslivet kan ge utmaningar, spränga gränser för det man vågar, vara en spännande aktivitet, ge avkoppling, frid, stillhet och ro. Många menar att friluftsliv är en del av vår livsstil. Naturkontakt är nödvändig för att ge kunskap om ekologiska samband som kan ge oss ett miljömedvetande och en insikt om hur vi påverkar naturen runt omkring oss.

Det moderna samhället fjärrar oss allt mer från den natur som människan sedan urminnes tider levt i samklang med. Friluftslivet berikar våra liv och ger oss chansen att för en stund åter bli en del av naturen runt omkring oss.

Det finns numera ett starkt samhällsintresse för friluftsliv då det spelar stor roll för människors hälsa och välbefinnande. Men vi vet också att naturen runt knuten exploateras.

Allemansrätten är begränsad och ifrågasätts allt oftare. I stora delar av vårt land har naturen blivit allt fattigare på upplevelser. Samtidigt ökar vårt behov av motion och naturkontakt genom stillasittande jobb, ökad urbanisering och allt hårdare konkurrens om vår fria tid.

De flesta av oss förlägger vår utomhusrekreation i grönområden inom eller nära tätorten. Friluftsliv hör till det dagliga livet och ska kunna utövas där vi bor. I de flesta fall är det kommunen som har huvudansvaret för skötsel av rekreation- och friluftsområden.

Friluftsliv och friluftsområden i Nässjö kommun

Många kommuner har köpt in stora markområden för att tillgodose friluftslivets behov. Lövhult utanför Nässjö tätort är ett så kallat fjärrströvområde som även har markerade leder, ordnade rast- och lägerplatser och andra målpunkter.

Bild 29 *En härlig vinterdag vid Friluftsförbundets stuga i Lövhult*
Foto Lars Rignell

I sin fysiska planering ska kommunen ta hänsyn till friluftslivet och skydda friluftsområden så långt som möjligt. I översiktsplaneringen har kommunen hittills mest betraktat naturen närmast tätorterna som reservmark för ny exploatering. Tätortsnära skogs- och grönområden är till största delen kommunägt och köptes upp just för att vara reservmark. Kommunägda skogar brukas oftast med vinstintresse i stället för att bevaras som tillgängliga strövområden för bostadsområden, skolor och daghem. Friluftslivet som idag är ett lika stort särintresse som exploatering för bostäder och industri bör ges ett större utrymme i den fysiska planeringen.

Nässjö kommuns översiktsplan har utlagda friluftsområden, se karta 10.

ÅTGÄRDSBEHOV

Närströvsområde

Närströvsområden kallar vi naturen närmast bostäderna som är tillgängliga för oss alla i enlighet med allemansrätten. Ett närströvsområde ska kunna nås enkelt till fots, direkt från bostaden och vara 25-100 ha.

Fjärrströvsområde

Fjärrströvsområden är större friluftsmarker än närströvsområden och bör omfatta ett antal hundra hektar. De ska ge möjligheter till friluftsliv som är mer utsträckt i tid och rum. Exempel på fjärrströvsområde är Lövhults friluftsområde.

HOT

- Konkurrerande intressen.
- Behovet av närströvsområden underskattas.

Kommunala mål

- I fjärrströvsområden bör skogsbruket bedrivas med högsta möjliga naturhänsyn.
- Lövhults friluftsområde: Skogsbruket ska anpassas till friluftslivet. Den biologiska mångfalden ska skyddas i hela området. För vissa delar av Lövhults friluftsområde ska naturreservat bildas och områdesbestämmelse upprättas.
- Behovet av närströvsområden och andra grönområden ska tillgodoses i den kommunala planeringen.
- Kommunalt ägda skogar ska utgöra de goda exemplen i avseende på friluftsliv och biologisk mångfald.
- Vissa kommunala tätortsnära skogs- och grönområden ska avsättas som närströvsområden och undantas från vinstbaserat skogsbruk.

- Att vid revidering av fördjupad översiktsplanen ska följande punkter särskilt beaktas:
 - Varje nytt bostadsområde bör planeras så att det finns ett närströvsområde på gångavstånd.
 - Varje skolenhet bör ha ett naturområde i närheten till skolbyggnaden som ett yttre klassrum.
 - Förskolor och fritidshem bör också tillförsäkras naturområden i närheten till sina lokaler.
- Att skydda gröna stråk och kärnområden i tätorterna som värdefulla rekreationsområden. Stråken kan tjänstgöra som gröna korridorer för vandring och skidåkning ut till större strövsområden.
- Att informera besökande i Lövhult om olika biotopområden. Naturtyperna ska beskrivas och information om naturen ska finnas tillgänglig.
- Att upprätta områdesbestämmelse för Lövhult.
- Att kontinuerligt underhålla Höglandsleden. Fler övernattningsplatser bör anläggas.
- Att upprätta en skötselplan för kommunala tätortsnära skogs- och grönområden med avseende att ge skydd för rekreationsområdena.
- Att planera en cykel/turistled för besökande. Leden ska genomkorsa delar av Nässjö kommuns natur- och kulturmiljöer.

Bild 30 Ekorre
Foto Leif Lennartsson

Naturområden av riksintresse

Fiskarna som varit här i fyrahundratrettio miljoner år och fåglarna som varit här i trehundra femtio miljoner år suckar till varandra. Dom där som kom nyss tvåbenen som går omkring och spottar på Jorden ska dom stanna?

Ingrid Sjöstrand, Undran

Den lag om hushållning med naturresurser (NRL) som trädde i kraft år 1987 gjorde det möjligt för enskilda samhällsintressen att peka ut geografiska områden som är av särskild betydelse för dem. Avsikten var att dessa områden om möjligt skulle skyddas mot åtgärder som kunde komma i konflikt med samhällsintresset ifråga. På så sätt ville man åstadkomma en god hushållning med värdefulla mark- och vattenresurser.

Bild 30 På Knapparps ängs- och betesmarker trivs slåttergubbar
Foto Inger Cesar

Områden av riksintresse för naturvården ska representera huvuddragen i svensk natur, belysa landskapets utveckling och visa mångfalden i naturen. Inom varje naturgeografisk region har de områden som bäst företräder regionens olika landskaps- och naturtyper valts ut. Vid urvalet har stora och sammanhängande arealer med de för regionen karakteristiska naturtyperna prioriterats. Även mindre områden har pekats ut som riksintressanta. De kan till exempel innehålla geologiska former eller naturtyper som är sällsynta i landet eller rentav unika internationellt sett.

Ett område bedöms vara särskilt värdefullt från naturvårdssynpunkt om det har flera olika högt värderade naturtyper, eller om det uppvisar en kombination av företeelser som beskriver ett historiskt utvecklingsförlopp eller en bildningsprocess.

Om det finns skyddsvärda arter kan det bidra till att område betraktas som riksintressant, men områdets innehåll av biotoper väger betydligt tyngre än enskilda arter vid det slutliga urvalet.

I urvalsprocessen bedöms enbart naturvärdena. Ingen hänsyn tas till huruvida ett område är skyddat som exempelvis naturreservat eller nationalpark, och inte heller kostnaderna för reservatsbildning eller andra skyddsåtgärder beaktas.

Områden av riksintresse för friluftslivet ska ha stora friluftsvärden på grund av särskilda natur- och kulturkvaliteter, variationer i landskapet och god tillgänglighet för allmänheten. De är eller kan bli attraktiva för besökare från stora delar av landet; kanske rentav från hela landet och även från utlandet. Vid urvalet har beaktats att många olika svenska landskapstyper ska finnas representerade.

Den första sammanställningen över områden av riksintresse publicerades redan 1976 inom ramen för den fysiska riksplaneringen. Det var dock först då naturresurslagen kom 1987 som begreppet riksintresse fick en juridisk innebörd.

En översyn av riksintressena har utförts 1998 – 1999 av Naturvårdsverket med nära samarbete med länsstyrelserna, framförallt när det gäller geologi, våtmarker och odlingslandskapet. När det gäller områden av riksintresse för friluftslivet har Naturvårdsverket valt att avvakta med denna översyn då inget nytt underlag finns som motiverar en sådan.

I Nässjö kommun finns det 11 riksintressen för naturvård, de presenteras på karta 11 och i bilaga 5 beskrivs de i ord och med hotbild. Riksintressena för naturvård är även beskrivna i Del 2 Värdefulla naturområden. Det saknas riksintressen för friluftsliv i vår kommun.

HOT

- Riksintressena är inte skyddade enligt någon lagstiftning.
- Exploatering i områdena.

Kommunala mål

- Kommunen bör aktivt arbeta för att riksintressena bevaras och skyddas.
- Det är viktigt att dessa områdena uppmärksammas i den fysiska planeringen.

ÅTGÄRDSBEHOV

- Att arbeta vidare med att Viks kvarn och Barkerydssjön blir naturreservat

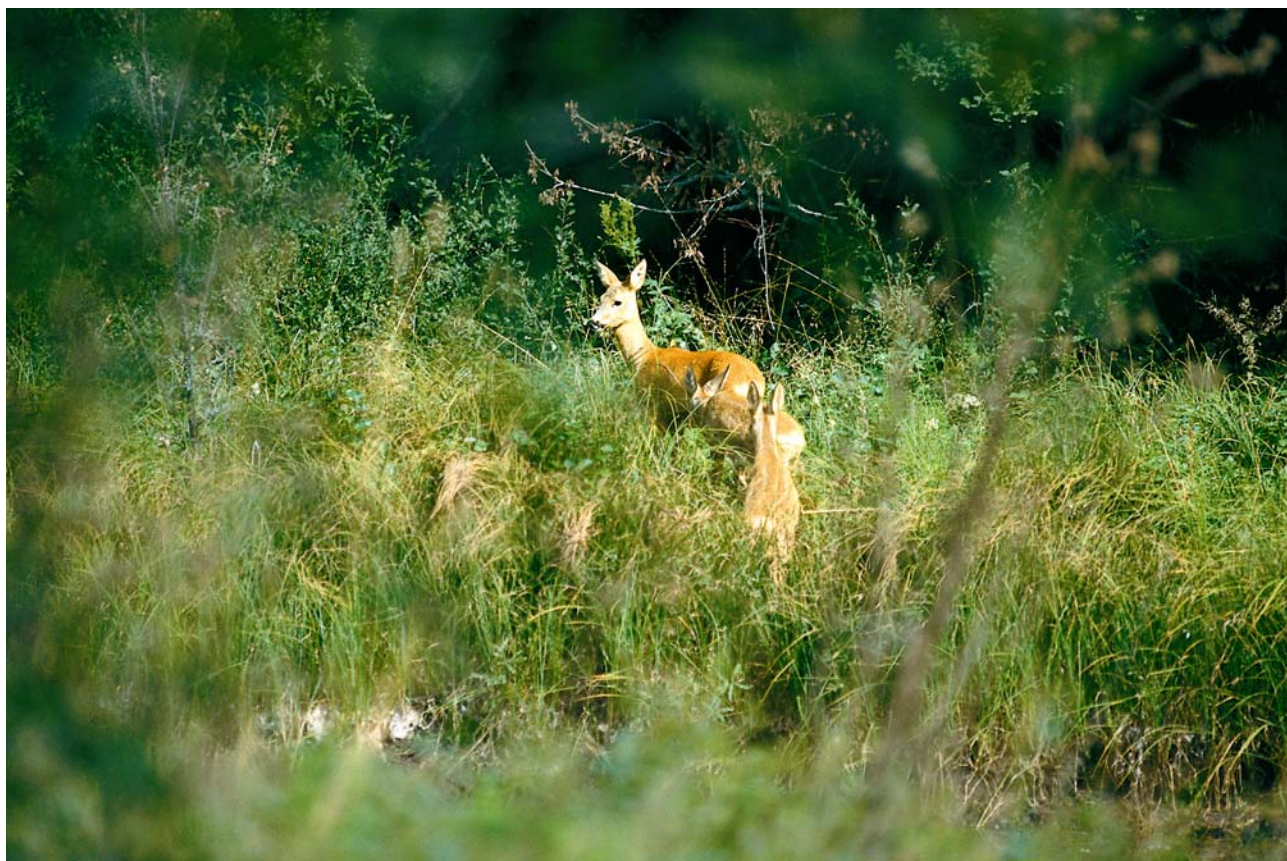

Bild 31 Rådjur
Foto Leif Lennartsson

Natura 2000

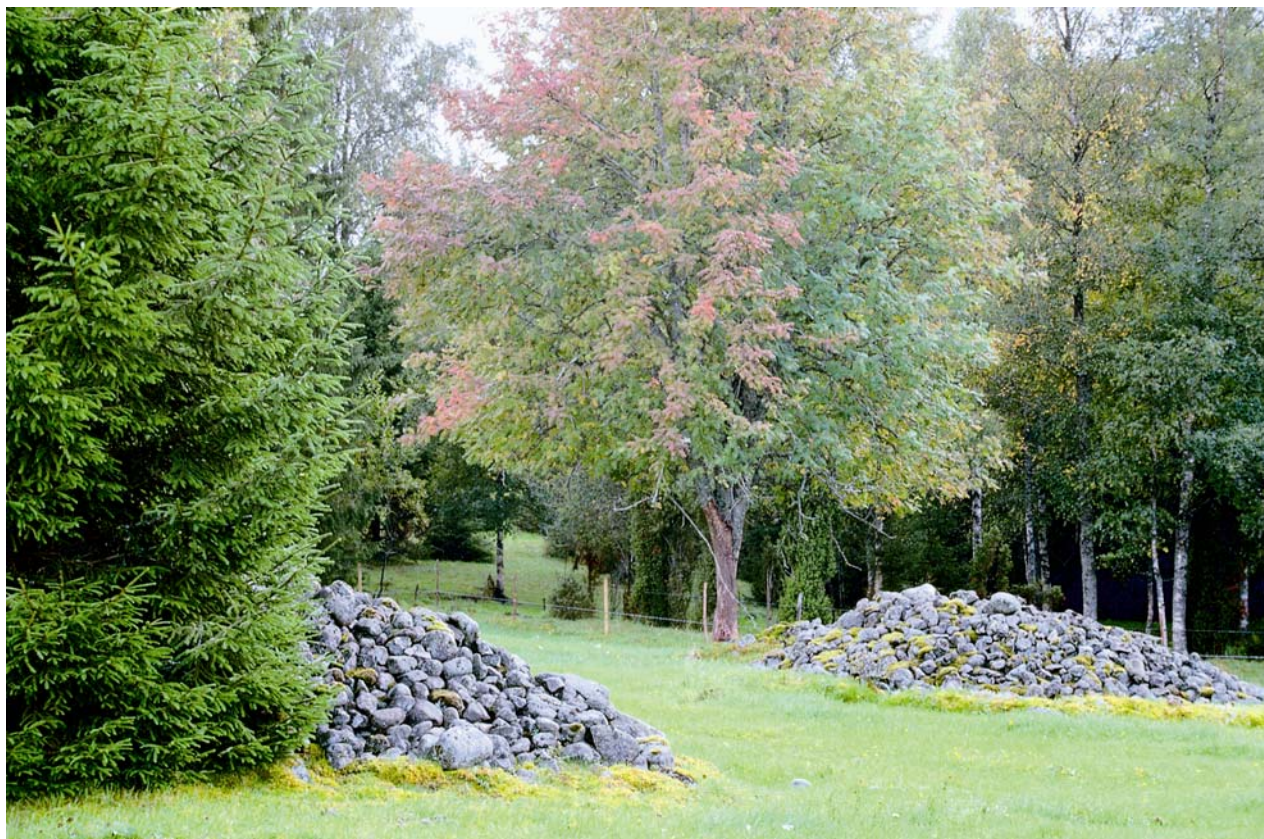

Bild 32 Odlingsrösen i Hjärtsöla - Havsjö
Foto Inger Cesar

*Du ska inte tro det blir sommar
ifall inte nå'n sätter fart
på sommarn och gör lite somrigt,
då kommer blommorna snart.
Jag gör så att blommorna blommar,
jag gör hela kohagen grön,
och nu så har sommaren kommit
för jag har just tagit bort snön.*

Astrid Lindgren, Idas sommarvisa

Medlemsländerna inom Europeiska Unionen, EU, bygger för närvarande upp ett nätverk av värdefulla naturområden som är av särskilt intresse ur naturvårds-synpunkt. Nätverket kallas Natura 2000. Syftet är att värna om naturtyper och livsmiljöer (habitat) för de arter som EU:s medlemsländer har kommit överens om är av gemensamt intresse.

Skapandet av Natura 2000 är en av EU:s viktigaste åtgärder för att bevara biologisk mångfald. Det är unionens bidrag till förverkligandet av intentionerna ibland annat Bern-konventionen och konventionen om biologisk mångfald. Enligt Miljöbalken skall myndigheterna prioritera skyddsarbetet för dessa områden.

Natura 2000 har tillkommit med stöd av EU:s habitat- och fågeldirektiv. Direktiven är en form av EU-lagar som medlemsstaterna är skyldiga att tillämpa på nationell nivå. Direktiven binder medlemsstaterna till ett visst mål men ger de nationella myndigheterna rätt att välja hur målen ska uppnås.

Nätverket ska vara färdigutbyggt år 2004, och då kommer flera tusen värdefulla naturområden inom EU att ingå. I dessa ska bevarandevärda arter och naturtyper bevaras för framtiden. Sverige måste, liksom övriga medlemsländer, se till att nödvändiga bevarandeåtgärder vidtas i områdena så att naturtyper och arter upprätthålls i "gynnsam bevarandestatus". I Sverige kommer merparten av områdena (dock långt ifrån alla) på ett eller annat sätt att vara skyddade med stöd av miljöbalken.

Fågeldirektivet

1979 beslöt EU-länderna att införa särskilda regler för skydd av fåglar i det så kallade fågeldirektivet (Rådets direktiv 79/409/EEG). Att denna djurgrupp blev föremål för speciell uppmärksamhet berodde bland annat på ett stort fågelintresse i flera länder och på att många fågelarter jagas och dessutom flyttar. Det sistnämnda innebär att ansvaret för att fåglarnas antal inte minskar måste tas på internationell nivå.

Fågeldirektivet behandlar samtliga fågelarter som förekommer inom medlemsländernas territorier. Enligt direktivet ska varje medlemsland vidta åtgärder som är nödvändiga för att bibehålla fågelarter i livskraftiga populationer. Av de 185 häckfågelarter som nämns där kan åtminstone 66 anses uppträda regelbundet i Sverige. Bland annat ska särskilda skyddsområden för arterna ifråga pekas ut. Dessa områden utgör fågeldirektivets bidrag till Natura 2000. Varje område som utpekats av ett medlemsland införs direkt i Natura 2000.

Skyddsåtgärderna kan också handla om att återställa livsmiljöer för fåglarna. Det vill säga, att se till att områden som ingår i nätverket får den skötsel de behöver, samt övervaka att deras naturvärden bevaras så att tillståndet för berörda naturtyper och arter förblir gynnsamt även i fortsättningen.

Direktivet innehåller dessutom flera regler som styr ländernas möjligheter att jaga och handla med fåglar.

Habitatdirektivet

EU:s habitatdirektiv (Rådets direktiv 92/43/EEG) tillkom 1992 och kan sägas vara en komplettering till fågeldirektivet genom att det behandlar även andra artgrupper samt naturtyper av olika slag. Begreppet "habitat" används i mycket bred bemärkelse och innefattar här såväl geologiska formationer som biotoper och växtsamhällen.

De artgrupper som omfattas av direktivet är:

- Däggdjur såsom varg, vissa sälar och fladdermusarter
- Groddjur såsom klockgroda
- Fiskar såsom lax och stensimpa
- Mollusker såsom flodpärlmussla
- Kärlväxter som till exempel guckusko
- Mossor såsom hårklomossa.

Natura 2000 områden i Nässjö kommun som har godkänts av regeringen enligt habitatdirektivet presenteras i bilaga 6 och på karta 12.

HOT

- Ej skyddat enligt någon lagstiftning.
- Bristande dialog med markägarna

Kommunala mål

- Kommunen bör aktivt arbeta för att Natura 2000-områden bevaras och skyddas.
- Förbättra informationen och främja samarbetet mellan myndigheter och markägare.

Bild 33 Fiskgjuse vid sitt bo
Foto Leif Lennartsson

Stora opåverkade mark- och vattenområden

Enligt miljöbalken 3 kapitel 2§ skall stora mark- och vattenområden som inte eller endast obetydligt påverkade av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt påverka områdenas karaktär. Det innebär att dessa områdena inte skärs sönder av stora trafikleder eller kraftledningar eller är påverkade av buller eller andra miljöstörningar. Länsstyrelsen i Jönköpings län har i samråd med Nässjö kommun utsett två områden i kommunen, Fallamosseområdet i Almesåkra – Bringetoftaområdet samt Assjöområdet i kommunens nordöstra del, se karta 12.

Bild 35 Våtmark utanför Bringetofta
Foto Leif Lennartsson

HOT

- Fragmentering

Kommunala mål

- Att bevara dessa områden utan att hindra glesbygdsutvecklingen.

Naturresevatförslag

I Nässjö kommun finns för närvarande inte några naturresevat. Planer på att bilda resevat finns både för kommunala och för resevatbildning i samarbete med Länsstyrelsen i Jönköpings län. Planerade naturresevat i Nässjö kommun i samarbete med Länsstyrelsen i Jönköpings län 1999 – 2002, se karta 13.

- **Barkerydssjön**, totalareal ca 80 ha, sänkt sjö – ornitologi.
- **Vikskvarn**, totalareal 27 ha, förslaget skydd är naturresevat – natur, geologi och friluftsliv.
- **Bäckafall**, totalareal knappt 1 ha, äldre skog som är brukad med gamla metoder.

Planerade kommunala naturresevat i Nässjö kommun

- Delar av **Lövhults** friluftsområde.

Bild 36 Rester av Viks kvarn vid Storkvarnån
Foto Leif Lennartsson

Bilaga 1

- Viktiga delar av Miljöbalken (MB) som berör naturvård.

Miljöbalkens kapitel 1 – 6 skall tillämpas på all verksamhet som påverkar människans hälsa och miljö. Dessa kapitel innehåller regler om mål och tillämpningsområde, allmänna hänsynsregler, hushållning med mark, vatten, råvaror och energi, miljö kvalitetsnormer och regler om miljökonsekvensbeskrivningar. Här nedan tas vissa kapitel upp mer ingående:

MB 3 kapitel.

Grundläggande bestämmelser för hushållning med mark- och vattenområden.

2§ Stora mark- och vattenområden som inte alls eller endast obetydligt är påverkade av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt påverka områdenas karaktär.

3§ Mark- och vattenområden som är särskilt känsliga från ekologisk synpunkt skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön.

6§ Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse för allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljöer.

Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas.

Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövärden eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket.

MB 4 kapitel.

Särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten för vissa områden i landet.

6§ Vattenkraftverk samt vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål får inte utföras i nationalälvarna Torneälven, Kalixälven, Piteälven och Vindelälven med tillhörande vattenområden, källflöden och biflöden samt i följande vattenområden med tillhörande käll- och biflöden:
Emån (riksintresse)

MB 7 kapitel.

Skydd av områden

4§ Ett mark- och vattenområde får av länsstyrelsen eller kommunen förklaras som naturreservat i syfte att bevara biologisk mångfald, vård och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftslivet.

Ett område som behövs för att skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter får också förklaras som naturreservat.

MB 8 kapitel.

Särskilda bestämmelser om skydd enligt miljöbalken för djur- och växtarter.

Förordning 1998:1252 om områdesskydd enligt miljöbalken med mera.

Biotopskyddsområde
Natura 2000

MB 11 kapitel.

Vattenverksamhet. Det innebär förändring av ytvattnets djup och läge (till exempel att gräva en damm eller bygga en fördämning), att leda bort grundvatten, tillförsel av vatten och markavvattning.

MB 12 kapitel.

Detta kapitel handlar om täktverksamhet och om samråd.

Djur och växter som är fridlysta i hela landet

Naturvårdsverkets föreskrifter NFS 1999:12 innebär fridlysning enligt miljöbalken av 300 arter i hela landet. Nedan redovisas samtliga arter som är fridlysta i hela landet, samt de föreskrifter och generella undantag som gäller för arterna. Utöver dessa arter är samtliga fåglar och däggdjur fredade enligt jaktlagstiftningen (förutom under den tid på året som det råder jakttid för en del arter) och mal (*Silurus glanis*), flodpärlmussla (*Margaritifera margaritifera*) och tjockskalig målarmussla (*Unio crassus*) fridlysta enligt fiskelagstiftningen.

Kontakta berörd länsstyrelse för information om vilka arter som endast är fridlysta i ett visst län.

Föreskrifter om fridlysning av vissa arter av kärlväxter, mossor, lavar och svampar

Det är förbjudet att inom landet plocka, gräva upp eller på annat sätt ta bort eller skada vilt levande exemplar av följande arter. Det är också förbjudet att ta bort eller skada frön eller andra delar från dessa arter.

Kärlväxter

Orkidéer – samtliga arter (fam. *Orchidaceae* & *Cypripediaceae*)

Alpklöver (*Trifolium alpestre*)

Alvarmalört (*Artemisia oelandica*)

Alvarstånds (*Senecio jacobaea* ssp. *gotlandicus*)

Avarönn (*Sorbus teodori*)

Backsippa (*Anemone pulsatilla* ssp. *pulsatilla*)

Baggsöta (*Gentiana purpurea*)

Bergviol (*Viola collina*)

Blekgentiana (*Gentianella aurea*)

Blockhavsdraba (*Draba cacuminum*)

Bohusmarrisp (*Limonium humile*)

Bohusranunkel (*Ranunculus cymbalaria*)

Bottnisk malört (*Artemisia campestris* ssp. *botnica*)

Brun ögontröst (*Euphrasia salisburgensis* var. *schoenicola*)

Brunbräken (*Asplenium adulterinum*)

Buskvicker (*Vicia dumetorum*)

Bågstarr (*Carex maritima*)

Bäckfräne (*Rorippa microphylla*)

Cypresslumner (*Lycopodium complanatum* ssp. *chamaecyparissus*)

Dansk iris (*Iris spuria*)

Drakblomma (*Dracocephalum ruyschiana*)

Dvärgjohannesört (*Hypericum humifusum*)

Dvärgglåbräken (*Botrychium simplex*)

Fin tofsaxing (*Koeleria macrantha*)

Finnklint (*Centaurea phrygia*)

Finnros (*Rosa acicularis*)

Finnstarr (*Carex atherodes*)

Finnstjärnblomma (*Stellaria fennica*)

Finnögontröst (*Euphrasia rostkoviana* ssp. *fennica*)

Fjädergräs (*Stipa pennata*)

Fjällbrud (*Saxifraga cotyledon*)

Fjällkrassing (*Braya linearis*)

Fjälltrift (*Armeria maritima* ssp. *sibirica*)

Fjällvallmo (*Papaver radicum*)

Fjällviva (*Primula scandinavica*)

Flikstånds (*Senecio erucifolius*)

Flockarun (*Centaurium erythraea* var. *erythraea*)

Flytsvalting (*Luronium natans*)

Fältnarv (*Sagina ciliata*)

Fältnocka (*Tephrosieris integrifolia*)

Gaffelglim (*Silene dichotoma*)

Gatmålla (*Chenopodium murale*)

Glansbräken (*Asplenium adiantum-nigrum*)

Glimmerört (broskbägare) (*Illecebrum verticillatum*)

Gotlandsranunkel (*Ranunculus ophioglossifolius*)

Gotlandssippa (*Anemone pulsatilla* ssp. *gotlandica*)

Gotlandstrav (*Arabis planisiliqua*)

Gotländsk haverrot (*Tragopogon crocifolius*)

Gotländsk nunneört (*Corydalis gotlandica*)

Grenigt kungsljus (*Verbascum lychnitis*)

Grusnarv (*Arenaria humifusa*)

Gulkronill (*Hippocrepis emerus*)

Hedblomster (*Helichrysum arenarium*)

Hedjohannesört (*Hypericum pulchrum*)

Hjorttunga (*Asplenium scolopendrium*)

Humlesuga (*Stachys officinalis*)

Huvudarun (*Centaurium erythraea* var. *capitatum*)

Hällebräcka (*Saxifraga osloënsis*)

Hänggräs (*Arctophila fulva*)

Höstlåsbräken (*Botrychium multifidum*)

Ishavshästsvans (*Hippuris tetraphylla*)

Jämtlandsmaskros (*Taraxacum crocodes*)

Jättefräken (*Equisetum telmateia*)

Jättemöja (*Ranunculus fluitans*)

Kalkdån (*Galeopsis angustifolia*)

Kalkkrassing (*Sisymbrium supinum*)

Kalvnos (*Misopates orontium*)

Kamomillkulla (*Anthemis cotula*)

Karlsösallat (*Mulgedium quercina*)

Kattmynta (*Nepeta cataria*)

Klibbig fetknopp (*Sedum villosum*)

Klintsnyltrot (*Orobanche elatior*)

Klipplök (*Allium lineare*)

Klockgentiana (*Gentiana pneumonanthe*)

Klotullört (*Filago vulgaris*)

Klöversnyltrot (*Orobanche minor*)

Knippnejlika (*Dianthus armeria*)

Knölnate (*Potamogeton trichoides*)

Knölval (*Lathyrus tuberosus*)

Kolstarr (*Carex holostoma*)

Kransborre (*Marrubium vulgare*)

Kritsuga (*Ajuga genevensis*)

Krypfloka (*Apium inundatum*)

Kustgullpudra (*Chrysosplenium oppositifolium*)

Kärnrocka (*Tephrosieris palustris*)

Kärnäva (*Geranium palustre*)

Laestadiusvallmo (*Papaver laestadianum*)

Lappranunkel (*Ranunculus lapponicus*)

Lappvallmo (*Papaver radicum* ssp. *hyperboreum*)

Lappviol (*Viola rupestris* ssp. *relicta*)

Luddvedel (*Oxytropis pilosa*)

Luddvårlok (*Gagea villosa*)

Marrisp (*Limonium vulgare*)

Martorn (*Eryngium maritimum*)

Mistel (*Viscum album*)

Mjältbräken (*Asplenium ceterach*)

Mosippa (*Anemone vernalis*)

Murgrönsmöja (*Ranunculus hederaceus*)

Myrbräcka (*Saxifraga hirculus*)

Mångfingerört (*Potentilla multifida*)

Nipsippa (*Anemone patens*)

Norskoxxel (*Sorbus norvegica*)

Nålginst (*Genista anglica*)

Nålkörvel (*Scandix pecten-veneris*)

Näbbtrampört (*Polygonum oxyspermum*)

Ostronört (*Mertensia maritima*)

Parksmörblomma (*Ranunculus acris* ssp. *friesianus*)

Piploka (*Pleurospermum austriacum*)

Pipstakra (*Oenanthe fistulosa*)

Polarblära (*Silene furcata* ssp. *angustiflora*)

Polarsmörblomma (*Ranunculus sulphureus*)

Polarstjärnblomma (*Stellaria longipes*)

Portlakmålla (*Atriplex portulacoides*)

Praktnejlika (*Dianthus superbus*)

Raggarv (*Cerastium brachypetalum*)

Raggdraba (*Draba subcapitata*)

Raggfingerört (*Potentilla robbinsiana*)

Revsvalting (*Baldellia repens*)

Rosenlök (*Allium carinatum*)

Rutlåsbräken (*Botrychium matricariifolium*)

Rysk drakblomma (*Dracocephalum*

thymiflorum)

Ryssbräken (*Diplazium sibiricum*)

Ryssnarv (*Moehringia lateriflora*)

Röllikesnyltrot (*Orobanche purpurea*)

Sandlusern (*Medicago minima*)

Sandmålla (*Atriplex laciniata*)

Sandnejlika (*Dianthus arenarius*)

Sandnörel (*Minuartia viscosa*)

Sandvedel (*Astragalus arenarius*)

Silvertiol (*Viola alba*)

Sjönajas (*Najas flexilis*)

Skogsrör (*Calamagrostis chalybaea*)

Skuggbräken (*Polystichum braunii*)

Smalbladig lungört (*Pulmonaria angustifolia*)

Smalstakra (*Oenanthe lachenalii*)

Smultronfingerört (*Potentilla sterilis*)

Småfrossört (*Scutellaria minor*)

Småsvälv (*Alisma wahlenbergii*)

Smällvedel (<i>Astragalus penduliflorus</i>)	Strandsötväppling (<i>Melilotus dentatus</i>)	Topplåsbräken (<i>Botrychium lanceolatum</i>) 2
Snöfryle (<i>Luzula arctica</i>)	Strandvallmo (<i>Glaucium flavum</i>)	Tysk ginst (<i>Genista germanica</i>)
Spetsfingerört (<i>Schistophyllum bifurcum</i>)	Strandvedel (<i>Astragalus danicus</i>)	Uddbräken (<i>Polystichum aculeatum</i>)
Spetsnate (<i>Potamogeton acutifolius</i>)	Strandviva (<i>Primula nutans</i>)	Venhavre (<i>Trisetum subalpestre</i>)
Spjutsporre (<i>Kickxia elatine</i>)	Strimfibbla (<i>Leontodon saxatilis</i>)	Våradonis (<i>Adonis vernalis</i>)
Stinkmålla (<i>Chenopodium vulvaria</i>)	Styvnate (<i>Potamogeton rutilus</i>)	Vårvial (<i>Lathyrus sphaericus</i>)
Stor haverrot (<i>Tragopogon dubius</i>)	Svarttåg (<i>Juncus anceps</i>)	Västkustros (<i>Rosa elliptica</i> ssp. <i>inodora</i>)
Stor låsbräken (<i>Botrychium virginianum</i>)	Svensk ögontröst (<i>Euphrasia stricta</i> var. <i>suecica</i>)	Åkerros (<i>Rosa agrestis</i>)
Stor sandlilja (<i>Anthericum liliago</i>)	Sydmaskros (<i>Taraxacum austrinum</i>)	Ängskorn (<i>Hordeum secalinum</i>)
Stor tofsäxing (<i>Koeleria grandis</i>)	Sätergentiana (<i>Gentianella campestris</i> var. <i>islandica</i>)	Ängslost (<i>Bromus racemosus</i>)
Stor ögontröst (<i>Euphrasia rostkoviana</i> ssp. <i>rostkoviana</i>)	Sötgräs (<i>Cinna latifolia</i>)	Ängssalvia (<i>Salvia pratensis</i>)
Storfryle (<i>Luzula sylvatica</i>)	Timjansnyltrot (<i>Orobancha alba</i>)	Ängssilja (<i>Silaum silaus</i>)
Storviol (<i>Viola elatior</i>)	Tistelsnyltrot (<i>Orobancha reticulata</i>)	Ärtvicker (<i>Vicia pisiformis</i>)
Strandbräsma (<i>Cardamine parviflora</i>)		Ävjepilört (<i>Persicaria foliosa</i>)
		Ölandskungsljus (<i>Verbascum densiflorum</i>)

Mossor

Gotländsk hättmossa (<i>Orthotrichum rogeri</i>)	Långskaftad svanmossa (<i>Meesia longiseta</i>)	Skirmossa (<i>Hookeria lucens</i>)
Grön sköldmossa (<i>Buxbaumia viridis</i>)	Mikroskapania (<i>Scapania massalongi</i>)	Vedkvastmossa (<i>Dicranum viride</i>)
Hårklomossa (<i>Dichelyma capillaceum</i>)	Nordisk klipptuss (<i>Cynodontium suecicum</i>)	Vedtrådmossa (<i>Cephalozia macounii</i>)
Käppkrokmossa (<i>Hamatocaulis vernicosus</i>)	Pyramidmossa (<i>Pyramidula tetragona</i>)	

Lavar

Elfenbenslav (<i>Heterodermia speciosa</i>)	Jättesköldlav (<i>Cetrelia olivetorum</i>)	Varglav (<i>Letharia vulpina</i>)
Getlav (<i>Flavoparmelia caperata</i>)	Långskägg (<i>Usnea longissima</i>)	Ärrlav (<i>Sticta sylvatica</i>)
Hårig skrovellav (<i>Lobaria hallii</i>)	Stiftärrlav (<i>Sticta fuliginosa</i>)	

Svampar

Bombmurkla (<i>Sarcosoma globosum</i>)	Igelkottstaggsvamp (<i>Hericium erinaceus</i>)	Storporig brandticka (<i>Pycnoporellus alboluteus</i>)
Doftticka (<i>Haploporus odoratus</i>)	Saffransticka (<i>Aurantioporus croceus</i>)	

Generella undantag från fridlysningsföreskrifter för kärlväxter

Utan hinder av ovanstående förbud får markägare och nyttjanderättsinnehavare skörda vilt levande exemplar av följande art för försäljning, om det sker för att vårda värdrädet och om den berörda populationens fortbestånd inte påverkas negativt.

Mistel (*Viscum album*) (Observera att detta undantag inte gäller i Södermanlands län där misteln är fridlyst även för markägaren.)

Generella undantag från fridlysningsföreskrifter för kärlväxter och mossor

Utan hinder av ovanstående förbud får insamling av beläggexemplar som är av betydelse för dokumentering av arten ske för följande arter, om det inte finns något annat tillfredsställande alternativ och den berörda populationens fortbestånd inte påverkas negativt.

Den som ansvarat för en insamling skall senast den 31 januari varje år redovisa till länsstyrelsen vilka arter som insamlats föregående år, antalet exemplar av dessa, var de insamlats, samt syftet med insamlingen. Fullständiga fynduppgifter för nya lokaler, samt uppgift om i vilken samling exemplaren förvaras, skall lämnas till ArtDatabanken vid Sveriges lantbruksuniversitet i Uppsala. Det insamlade materialet skall vara tillgängligt för forskning.

Grön sköldmossa (<i>Buxbaumia viridis</i>)	Långskaftad svanmossa (<i>Meesia longiseta</i>)	Pyramidmossa (<i>Pyramidula tetragona</i>)
Hårklomossa (<i>Dichelyma capillaceum</i>)	Nordisk klipptuss (<i>Cynodontium suecicum</i>)	Skogsrör (<i>Calamagrostis chalybaea</i>)
Käppkrokmossa (<i>Hamatocaulis vernicosus</i>)	Norskoxel (<i>Sorbus norvegica</i>)	Styvnate (<i>Potamogeton rutilus</i>)

Föreskrifter om fridlysning av vissa arter av kärlväxter

Det är förbjudet att inom landet gräva eller dra upp vilt levande exemplar av följande arter med rötterna. Det är också förbjudet att plocka eller på annat sätt insamla exemplar av dessa arter för försäljning eller andra kommersiella ändamål.

Kärlväxter

Blåsippa (<i>Anemone hepatica</i>)	Gullviva (<i>Primula veris</i>)	Lummerväxter - samtliga arter (familjen <i>Lycopodiaceae</i>)
--------------------------------------	-----------------------------------	--

Observera att blåsippa, gullviva och lummerväxter är fridlysta mot all slags plockning i vissa län. För mer information kontakta din länsstyrelse eller titta på Naturvårdsverkets hemsida (www.naturvardsverket.se) under Natur & naturvård / Fridlysta arter.

Föreskrifter om fridlysning av vissa arter av kräldjur, groddjur och ryggradslösa djur

Det är förbjudet att inom landet döda, skada, fånga eller på annat sätt insamla vilt levande exemplar av följande arter. Det är också förbjudet att ta bort eller skada dessa arters ägg, rom, larver eller bo.

Kräldjur

Gotlandssnok (*Natrix natrix* ssp. *gotlandica*)
Hasselsnok (*Coronella austriaca*)
Huggorm (*Vipera berus*)

Kopparödla (*Anguis fragilis*)
Sandödla (*Lacerta agilis*)
Skogsödla (*Lacerta vivipara*)

Snok (*Natrix natrix*)

Groddjur

Grönfläckig padda (*Bufo viridis*)
Gölgroda (*Rana lessonae*)
Klockgroda (*Bombina bombina*)
Långbensgroda (*Rana dalmatina*)
Lökgroda (*Pelobates fuscus*)

Lövgroda (*Hyla arborea*)
Mindre vattensalamander (*Triturus vulgaris*)
Stinkpadda (*Bufo calamita*)
Större vattensalamander (*Triturus cristatus*)
Vanlig groda (*Rana temporaria*)

Vanlig padda (*Bufo bufo*)
Åkergroda (*Rana arvalis*)
Åtlig groda (*Rana esculenta*)

Ryggradslösa djur

Apollofjäril (*Parnassius apollo*)
Boknätfjäril (*Euphydryas (Hypodryas) matura*)
Bokskogslöpare (*Carabus intricatus*)
Bred gulbrämrad dykare (*Dytiscus latissimus*)
Bred paljettdykare (*Graphoderus bilineatus*)
Brun gräsfjäril (*Coenonympha hero*)
Cardiophorus gramineus (knäppare)
Cinnoberbagge (Cucujus cinnaberinus)

Citronfläckad kärrtrollslända (*Leucorrhina pectoralis*)
Därgräsfjäril (*Lopinga achine*)
Ekoxe (*Lucanus cervus*)
Eresus cinnaberinus (spindel)
Grön flodtrollslända (*Ophiogomphus cecilia*)
Grön mosaiktrollslända (*Aeshna viridis*)
Hårig dolkstekel (*Scolia hirta*)
Lacon lepidopterus (knäppare)

Lacon querceus (knäppare)
Leucorrhina albifrons (trollslända)
Leucorrhina caudalis (trollslända)
Läderbagge (*Osmoderma eremita*)
Mnemosynefjäril (Parnassius mnemosyne)
Reitterelater dubius (knäppare)
Stor ekbock (*Cerambyx cerdo*)
Svartfläckig blåvinge (*Maculinea arion*)
Årenprisnätfjäril (*Euphydryas aurinia*)

Generella undantag från fridlysningsföreskrifter för kräldjur

Utan hinder av ovanstående förbud är det tillåtet att infånga och flytta vilt levande exemplar av följande art när den påträffas på tomtmark. Om det inte är möjligt att infånga djuret och någon annan lämplig lösning inte finns får djuret dödas.

Huggorm (*Vipera berus*)

Generella undantag från fridlysningsföreskrifter för kräldjur och groddjur

Utan hinder av ovanstående förbud får ägg (rom) och larver (yngel) från vilt levande exemplar av följande arter insamlas i begränsad omfattning och förvaras för studier av utvecklingen, men inte för kommersiella ändamål. Djuren skall snarast återutsättas på samma plats där de insamlades.

Förbudet gäller inte heller tillfälligt infångande av exemplar av följande arter för studier. Djuren får dock inte flyttas från platsen och skall snarast sättas tillbaka där de infångades.

Kopparödla (*Anguis fragilis*)
Mindre vattensalamander (*Triturus vulgaris*)

Skogsödla (*Lacerta vivipara*)
Vanlig groda (*Rana temporaria*)

Vanlig padda (*Bufo bufo*)
Åkergroda (*Rana arvalis*)

Generella undantag från fridlysningsföreskrifter för ryggradslösa djur

Utan hinder av ovanstående förbud får insamling av beläggexemplar som är av betydelse för dokumentering av arten ske för följande arter, om det inte finns något annat tillfredsställande alternativ och den berörda populationens fortbestånd inte påverkas negativt.

Den som ansvarat för en insamling skall senast den 31 januari varje år redovisa till länsstyrelsen vilka arter som insamlats föregående år, antalet exemplar av dessa, var de insamlats, samt syftet med insamlingen. Fullständiga fynduppgifter för nya lokaler, samt uppgift om i vilken samling exemplaren förvaras, skall lämnas till ArtDatabanken vid Sveriges lantbruksuniversitet i Uppsala. Det insamlade materialet skall vara tillgängligt för forskning.

Bred gulbrämrad dykare (*Dytiscus latissimus*)
Bred paljettdykare (*Graphoderus bilineatus*)
Brun gräsfjäril (*Coenonympha hero*)

Citronfläckad kärrtrollslända (*Leucorrhina pectoralis*)
Grön mosaiktrollslända (*Aeshna viridis*)

Leucorrhina albifrons
Leucorrhina caudalis

Bilaga 3 - Projekt Högländsvatten

Projekt Högländsvatten innefattar en naturvärdesbedömning av större vattendrag i Tranås, Aneby, Eksjö, Nässjö, Sävsjö och Vetlanda kommuner. Naturvärdesbedömningens syfte är att fungera som ett verktyg och kunskapsunderlag vid planering och arbete vid och i de berörda vattendragen.

Naturvärdesbedömningen bygger på det nationella bedömningssystemet System Aqua (Naturvårdsverket). System Aqua innefattar bedömning av vattendragens naturlighet, förekomst av rariteter samt artrikedom. Vid värderingen väger naturligheten tyngst. På Länsstyrelsens hemsida www.f.lst.se (eller www2.f.lst.se/hoglvtn) finns naturvärdesbedömningen och där kan du hitta ditt vattendrag beskrivet.

Emån och Mörrumsån

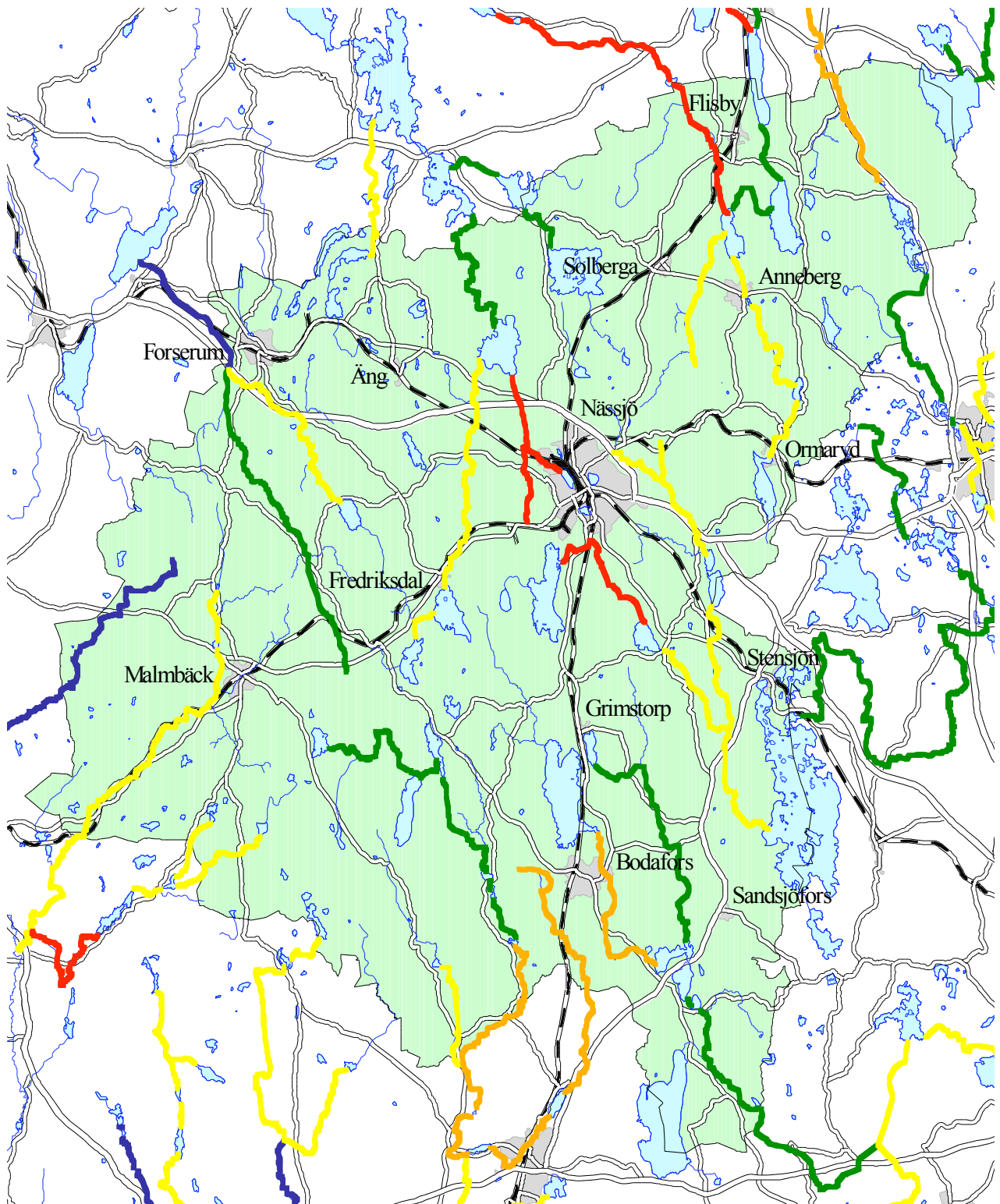
Emån (Linneån – Sandsjön)	Högt naturvärde
Solgenån (övre Fuseån)	Högt naturvärde
Bodanäsaån (nedre)	Måttligt naturvärde
Nömmenån	Måttligt naturvärde
Gisshultaån (övre)	Måttligt naturvärde
Gisshultaån (nedre)	Måttligt naturvärde
Emån (Sandsjön – Storesjön)	Lågt naturvärde
Bodanäsaån (övre)	Mycket lågt naturvärde

Motala ström (Huskvarnaån och Svartåns -avrinningsområden)

Stensjöån	Mycket högt naturvärde
Rummanån	Högt naturvärde
Svartån (Ralången - Vässledasjön)	Högt naturvärde
Huluån	Högt naturvärde
Lanån	Högt naturvärde
Fredriksdalaån	Måttligt naturvärde
Boån	Måttligt naturvärde
Bokån	Måttligt naturvärde
Lannafallsån	Måttligt naturvärde
Svartån (Vässledasjön – Sjunarydssjön)	Måttligt naturvärde
Hjorteboån	Måttligt naturvärde
Vibäckabäcken	Lågt naturvärde
Mölarpsån	Mycket lågt naturvärde
Nässjöån – Ällingabäcken	Mycket lågt naturvärde

Lagan

Hästgångsån	Mycket högt naturvärde
Käraboån	Högt naturvärde
Storkvarnsån (Vrigstadsån)	Högt naturvärde
Bringetoftaån	Måttligt naturvärde
Hjorsetån	Måttligt naturvärde
Bäckar från Gibbarpasjön, Fallasjön	Måttligt naturvärde
Malmbäcksån	Måttligt naturvärde
Toftaån (Vrigstadsån)	Lågt naturvärde
Sävsjöån	Lågt naturvärde

Bilaga 4 - Biotopskyddsområde

Mindre mark- eller vattenområden som utgör livsmiljö för hotade djur- eller växtarter eller som annars är särskilt skyddsvärda får av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förklaras som biotopskyddsområde.

Inom biotopskyddsområde får inte bedrivas verksamhet eller vidtas åtgärder som kan skada naturmiljön.

Miljöbalkens 7 kapitel, 11§, förordningen (1998:1252) 5§ biotopskyddsområde

- **Alléer**
Lövträd planterade i en enkel eller dubbel rad som består av minst fem träd längs en väg eller det som tidigare utgjorde en väg eller i ett i övrigt landskap. Träden skall till övervägande del utgöras av vuxna träd.
- **Källor med omgivande våtmark i jordbruksmark**
Områden i terräng där grundvatten koncentrerat strömmar ut och där den våtmark som uppkommer till följd av det utströmmande vattnet uppgår till högst ett hektar.
- **Odlingsrösen i jordbruksmark**
På eller i anslutning till jordbruksmark upplagda ansamlingar av stenar med ursprung i jordbruksdriften.
- **Pilevallar**
Hamlade pilar i en rad som består av antingen minst fem träd med ett inbördes avstånd av högst 100 meter i en i övrigt öppen jordbruksmark eller invid en väg där marken mellan pilträden är plan eller upphöjd till en vall, eller av tre träd, om vallen är väl utbildad, mer än 0,5 meter hög och två meter bred. Biotopen omfattar trädradens längd med den bredd den vidaste trädkronans projektion på marken utgör. För det fall vallen är bredare än trädkronornas projektion på marken omfattar biotopen vallen i sin helhet.

- **Småvatten och våtmarker i jordbruksmark**
Småvatten och våtmarker med en areal av högst ett hektar i jordbruksmark som ständigt håller ytvatten eller en fuktig markyta såsom kärr, gölar, våtar, översilningsmarker, kalkkällor, mangelgravar, öppna diken och dammar. Arealbegränsningen avser inte linjära element som öppna diken. Dammar anlagda för bevattningsändamål innefattas inte i denna biotop
- **Stenmurar i jordbruksmark**
Uppbyggnader av på varandra lagda stenar som har en tydlig, långsträckt utformning i naturen som har eller haft hägnadsfunktion eller som funktion att avgränsa jordbruksmarken eller någon annan funktion.
- **Åkerholmar**
Holmar av natur- eller kulturmark med en areal av högst 0,5 hektar som omges av åkermark eller kultiverad betesmark.

Särskilt skyddsvärda mark- och vattenområden som avses i 6§.

- Brandfält
- Lövbrännor
- Äldre naturskogsartade skogar
- Örtrika allundar
- Ravinskogor
- Mindre vattendrag och småvatten med omgivande mark
- Örtrika sumpskogor
- Äldre sandskogor
- Äldre betespräglade skog
- Kalkmarksskogor
- Rik- och kalkkärr
- Alkärr
- Hassellundar och hassel rika skogar
- Källor med omgivande våtmarker
- Myrholmar
- Ras- eller bergbranter
- Mark med mycket gamla träd
- Strand eller svämskogor

Bilaga 5

Naturområden av riksintresse

Alarp på 43 ha är ett välbevarat odlingslandskap med naturbetesmarker i form av öppen hagmark, björkhage och äng i form av hackslåtter med arter som svinrot, kattfot, ängsskallra, slåttergubbe, fältgentiana och smörbollor.

Alarp ingår i den nationella bevarandeplanen för odlingslandskapet och i länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet.

Hot: Områdets värden kan påverkas negativt av: minskad eller upphörd jordbruks-/betesdrift, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, spridning av gifter eller gödselmedel, bebyggelse, nydikningar, täkter, luftledningar och vägdragningar.

Assjön med Bordsjöbäcken utgör tillsammans en garanti för det sjölevande öringsbeståndet i Västra Lägren områdets totalarea är 1334 ha. Assjön har en hög vattenkvalité vilket är av limnologiskt intresse. I sjön finns ett för sjötypen rikligt fågelliv. I Bordsjöbäcken finns ett reproducerande bestånd av den sällsynta flodpärlmusslan och en i övrigt skyddsvärd bottenfauna. Vattensystemet är opåverkat av försurningen och är härigenom en viktig referens.

För Assjön gäller sedan 1974 ett särskilt förbud enligt 8§ miljöskyddslagen (numera MB 9 kap 4§) mot utsläpp av avlopps-vatten. Assjön är ett Natura 2000-område. Assjön har i Länsstyrelsens vattenvårdprogram bedömts ha naturvärdesklass II – högt naturvärde.

Hot: Sjöns och vattendragets värde kan påverkas negativt av ändrade vattenregimer, närings-tillförsel, tillförsel av organiska miljögifter, tungmetallnedfall eller utsläpp, fiskodling, inplantering av främmande arter och skogsavverkning längs stränderna. Området är glesbebyggt och har få fritidshus vilket minskar riskerna för avloppsutsläpp. Frihet från avloppsutsläpp är en grundförutsättning för sjöns värden. Värdena skulle hotas av större näringsläckage till exempel från jordbruksmark. Dikningar och större kalavverkningar inom sjöns avrinningsområde kan försämra vattenkvalitén.

Bredestad – Knutstorp med en totalarea på 2076 ha. Bredestad-Knutstorpområdet har en mängd formelement från isav-smältningen vilket gör området unikt i Sverige. Inom området finns randdelta, kamterrass, en mäktig ås med tvärsåskomplex, sidomoräner, tappningsravin, lateral-kontakt, skvalrännor och terminala rännor. Området har därmed stor betydelse som studielokal i kvartärgeologi och för allmän förståelse av isavsmältningens processer. I området ingår ängs- och hagmarksobjekten Knutstorp och Sunner-änga med öppen äng och naturbetesmarker i form av betad skog, ekhage, öppen hagmark, annan träd- och buskbärande hage, annan öppen utmark och björkhage. Växtsamhällena är art- och individrika med arter som backglim, backsippa, kattfot, rödkämpor och smörbollor. Flera hotade arter finns inom området.

Sunneränga och Knutstorp ingår i den nationella bevarandeplanen för odlingslandskapet och i länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet. Delar av området, Knutstorp, är avsatt som naturvårdsområde 1984 och delar av Knutstorp är Natura 2000-område.

Hot: Områdets geologiska värden hotas särskilt av täkt, schaktningar, utfyllningar och andra markarbeten. Terrängkörning kan också skada värdena. Ängs- och hagmarkerna är beroende av fortsatt naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel.

Emån från Nålsjön till kommungränsen. Emåns dalgång sträcker sig från Nålsjön i Nässjö kommun vidare genom Vetlanda – Sävsjö kommun, till utflödet i Östersjön.

Hot: Emåns värde kan påverkas negativt av ändrade vattenregimer, näringsstillförsel, tillförsel av organiska miljögifter, tungmetallnedfall eller utsläpp, fiskodling, inplantering av främmande arter och skogsavverkning längs stränderna. Frihet från avloppsutsläpp är en grundförutsättning för vattendragets värde. Värdena skulle hotas av större näringsläckage till exempel från jordbruksmark. Dikningar och större kalavverkningar inom avrinningsområde kan försämra vattenkvalitén.

Fallamosseområdet är ett mossekomplex med bland annat värdefull sluttande mosse med en totalarea 2120 ha. I Fallamosseområdet ligger också Fagerhultamossen vilken är ett värdefullt mossekomplex. Fallamosseområdets myrar präglas av underlagets storformer. Här finns exempel på kärr med både geologiska och botaniska värden. De många olika kärren, gölarna och slukhålerna har också stora hydrologiska värden. Området är i liten utsträckning påverkat. SSO Malmbäck ligger en värdefull mad vid en sjö.

Fallamosseområdet ingår i ett av kommuns två områden för stora obetydligt påverkade områden. Fallamosse ingår i myrskyddsplan för Sverige.

Hot: Dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar, vid vattendrag och i kantzoner.

Klotpyrola i Häggenäskärret
Foto Inger Cesar

Huskvarnaån (fr.o.m. Ryssbysjön till Stensjön) på 2390 ha är av betydelse för utterstammen i regionen. Området har en rik fiskförekomst, en ringa mängd industriutsläpp och är ett icke försurningskänsligt område vilket utgör förutsättningar för en ökad utterpopulation. Området har även ett rikt fågelliv med häckande arter såsom svarthakedopping, storlom och fiskgjuse samt en lokal av betydelse för rastande sjöfågel och vadare.

Ryssbysjön har naturvärdesklass II – högt naturvärde.

Hot: Igenväxning och övergödning, utsläpp av miljögifter. Storlommens och fiskgjusens häckningar kan störas vid alltför omfattande motorbåtstrafik. Våtmarkerna i området måste skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar och i kantzoner eller vid vattendrag bör ej utföras.

Långåsa på 22 ha är ett välbevarat odlingslandskap med naturbetesmarker i form av buskrik utmark, öppen hagmark och blandlövåker med arter som svinrot, kattfot, ängsskallra, slättergubbe, fältgentiana och smörbollor.

Långåsa ingår i den nationella bevarandeplanen för odlingslandskapet och i länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet.

Hot: Områdets värden kan påverkas negativt av; minskad eller upphörd jordbruks-/betesdrift, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, spridning av gifter eller gödselmedel, bebyggelse, nydikningar, täkter, luftledning och vägdragningar.

Svartåmaden, är ett värdefullt våtmarksområde som är präglad av Svartån med en totalarea på 103 ha. Området har högt värderade soligena kärr och svagt välvda mossar. Svartåmaden är mångformig och har en intermediär flora.

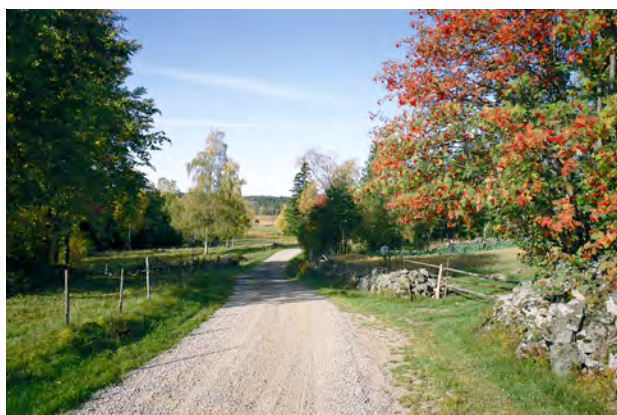
Svartåmaden ingår i myrskyddsplan för Sverige.

Hot: Dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar, vid vattendrag och i kantzoner.

Svartån (från Flisbysjön t.o.m. Säbysjön) och **Noån** (från Ralången t.o.m. Noen) totalarea 2172 ha. Området är ett av de sista i södra Sverige med en relativ god utterstam. Området har även viktiga fågellokaler. Svartådalen och Noåns dalgång utgör en viktig del i landskapsbilden med ett kuperat odlingslandskap rikt på lövträd och har en tilltalande kulturbygd. Sjöarna hyser en artrik flora och fauna med flera hotklassificerade arter.

Anebysjön har bedömts ha naturvärdesklass II - högt naturvärde.

Hot: Ingrepp som näringstillförsel, tillförsel av organiska gifter, tungmetallnedfall eller utsläpp, avloppsutsläpp och fiskodling medför att områdets naturvärde skadas.

*På sensommaren lyser rönnens bär klart röda
Foto Leif Lennartsson*

Törsbo på 38 ha är ett välbevarat odlingslandskap med sötvattenstrandäng och naturbetesmarker i form av öppen hagmark och björkhage med arter som svinrot, kattfot, ängsskallra, slåttergubbe och smörbollor.

Törsbo ingår i den nationella bevarandeplanen för odlingslandskapet som värdefull helhetsmiljö och i länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet.

Hot: Områdets värden kan påverkas negativt av; minskad eller upphörd jordbruks-/betesdrift, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, spridning av gifter eller gödselmedel, bebyggelse, nydikningar, täkter, luft-ledningar och vägdragningar.

Vikskvarn med Storkvarnån är med sin blottning av stora delar av Almesåkraformationen en geologisk nyckellokal på 189 ha. Området tillhör de klassiska studielokalerna för berggrundsgeologi. Området bjuder på storslagen natur. Rasbranterna mot ån är mäktiga. Utmed ån finns ett antal värdefulla skogsnyckelbiotoper bland annat bestående av barrblandsumpskog, hållmarksskog, rasbrant och naturlig skogsbäck. Inom dessa områden har bland annat brokig tagellav, brunpudrad nållav och gränsticka påträffats. Storkvarnån är ett referensvatten. Storkvarnån är kalkpåverkad. Almesåkraformationen har också en nyckellokal i riksintresseområdet Vittingsberget.

Hot: Ingrepp i berggrunden. Avverkning av sumpskogar eller naturskog, skogar på fastmarksholmar och i kantzoner bör ej utföras.

Vittingsberget är ett storslaget berg- och dalområde på cirka 110 ha, området visar utvecklingen av berg och dalar genom bergartsbildande och landskapsformande processer. I området finns Almesåkraformationen basal-konglomerat i kontakt med Smålandsgraniten, förkastningar, överskjutningar och märkliga rasbranter. Från Vittingsbergets topp är det en vidsträckt utsikt över småländska höglandet. Ligger inom ett område av riksintresse för totalförsvaret (skjutfält).

Hot: Ingrepp i berggrunden såsom bergtäkt, gruvdrift, väganläggningar eller andra anläggningar, bebyggelseexploatering samt borttagande av bergarter och mineraler.

*Vittingsberget
Foto Inger Cesar*

Bilaga 6

Natura 2000 områden i Nässjö kommun som har godkänts av regeringen enligt habitat- eller fågeldirektivet.

- **Assjön:** totalarea 490 ha, (sjövärden) klarvattensjö.
- **Barkerydssjön:** totalareal 55,9 ha (enligt fågeldirektivet).
- **Erikstorp:** totalarea 0,22 ha (större vattensalamander).
- **Fusån:** totalarea 43 ha, Eksjö och Nässjö kommuner (utterförekomst).
- **Kansjön:** totalareal 77 ha (sjövärden), föreslaget skydd är samrådsområde.
- **Knutstorp:** totalarea 18 ha (naturbetesmarker), idag är Knutstorp skyddat i form av naturvårdsområde.
- **Linneryd:** totalareal 31,9 ha (odlingslandskapet).
- **Mattarp:** totalareal 3,4 ha (bokskog), är idag biotopskyddsområde.
- **Sjömilsås:** totalareal 3,1 ha (odlingslandskapet).
- **Slätteryd:** totalarea 0,16 ha (större vattensalamander).
- **Törsbo:** totalarea 9 ha (odlingslandskapet), idag ingår det i bevarandeprogrammet för odlingslandskapets natur- och kulturvärden.
- **Vallsjön:** totalareal 710 ha (sjövärden), idag är det ett fiskevårdsområde och skyddsområde för vattentäkt, föreslaget skydd är samrådsområde.
- **Vikskvarn:** totalareal 27 ha, (nyckelbiotop längs ån) idag finns inget skydd, föreslaget skydd är naturreservat.
- **Västra Fagerhult:** totalareal 2,0 ha (odlingslandskapet).

Natura 2000-områdena beskrivs utförligare i del 2 Värdefulla naturområden.

*Svensk låglandsboskap i Floryd
Foto Inger Cesar*